

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Žmauc

Diplomacija – kultura?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Žmauc

**Mentor: doc. dr. Milan Brglez
Somentorica: doc. dr. Karmen Šterk**

Diplomacija – kultura?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Hvala mentorjema za vso pomoč, pripombe in nasvete.

*Mami in ati ter ostala družina, Mitja in 'babe' –
hvala, da ste verjeli vame in mi nudili vso pomoč in
podporo, ki sem jo potrebovala.*

*Hvala tudi ostalim, ki so s pozitivno energijo ali
kakorkoli drugače 'imeli prste vmes' pri nastanku
diplomske naloge.*

Diplomacija – kultura?

Koncept diplomatske kulture je, vsaj zaenkrat, še dokaj nov in neraziskan koncept v teoriji mednarodnih odnosov. Izhaja iz ideje angleške šole mednarodnih odnosov o mednarodni družbi in Bullove ideje o diplomatski kulturi, ki je del širše svetovne politične kulture mednarodne družbe oz. družbe držav. Skozi postopen razvoj diplomacije se je razvijal tudi vse močnejši občutek povezanosti med diplomati in postopno se je oblikovala diplomatska kultura. Govorimo lahko o celoti idej, vrednot in praks, ki so med diplomati globoko ukoreninjene in del diplomatske kulture postanejo skozi opravljanje diplomatskega dela – poklica, kljub temu pa diplomati primarno ostajajo pripadniki lastnih, nacionalnih kultur. Vendar je diplomatska kultura več kot organizacijska ali profesionalna kultura, saj so diplomati posredniki med dvema svetovoma, ki se ju ne trudijo zblížati, temveč zgolj opravljajo funkcijo posredovanja med njima. V praksi je diplomatska kultura postala široko sprejeta s strani vseh držav mednarodnega sistema, vseh mednarodnih institucij in tudi s strani mnogih nevladnih posameznikov in skupin. Ker se vloga diplomacije v dandanašnjem svetu spreminja skladno z dinamiko sprememb v svetu, se ob tem spreminja tudi profil in vloga profesionalnih diplomatov. Vendar se ob tem vloga diplomatov v mednarodni skupnosti ne zmanjšuje, ampak le spreminja, bistvo diplomacije pa ostaja funkcija komunikacije in posredovanja ter gradnje odnosov med dvema svetovoma.

Ključne besede: diplomatska kultura, diplomacija, kultura, diplomati, diplomatski poklic

Diplomacy – culture?

Diplomatic culture is a relatively new concept in the international relations theory and thus not much attention has been devoted to it yet. It derives from the English school of international relations and their idea of international society and Hedley Bull's idea of diplomatic culture. Throughout the evolution of diplomacy, diplomats have developed a sense of mutual connectedness and this led to formation of a common diplomatic culture – a common stock of ideas, values and practices. These become an integral part of diplomatic culture through the practice of diplomatic profession, although the diplomats remain primarily members of their own national cultures. But diplomatic culture is more than just organizational or professional culture – diplomats are mediators between two worlds, but they are not trying to bring them together, they are merely carrying out a mediating function between them. Diplomatic culture has become widely accepted among the international community – the states, international organizations and institutions, but also the non-governmental groups and individuals. As the role of diplomacy in the international community is constantly changing in accordance with the dynamics of the changes in the modern globalized world, the role and profile of professional diplomats is constantly modified. But it is not decreasing, it is merely changing. Thus, communication and mediation with the purpose of building bridges among different worlds remain the essence of diplomacy.

Key words: diplomatic culture, diplomacy, culture, diplomats, diplomatic profession

KAZALO

1	UVOD	6
2	OPREDELITEV POJMOV	9
2.1	DIPLOMACIJA	9
2.2	KULTURA	13
2.2.1	Kultura v mednarodnih odnosih	15
2.2.2	Kulture znotraj kultur – »male« kulture	17
3	RAZVOJ DIPLOMACIJE	19
3.1	ZGODOVINA DIPLOMACIJE	19
3.1.1	<i>Začetki</i>	19
3.1.2	<i>Diplomacija v času Grkov in Rimljanov</i>	21
3.1.3	<i>Bizantinska diplomacija</i>	22
3.1.4	<i>Renesančna diplomacija</i>	23
3.1.5	<i>Klasična diplomacija</i>	25
3.1.6	<i>Diplomacija po I. svetovni vojni</i>	27
3.2	KODIFIKACIJA DIPLOMATSKE PRAKSE	29
3.3	RAZVOJ DIPLOMATSKEGA JEZIKA	31
3.3.1	<i>Lingua franca diplomacije</i>	32
4	DIPLOMATSKA KULTURA	33
4.1	POJEM, IDEJA IN IZVOR(I) DIPLOMATSKE KULTURE	33
4.1.1	<i>Avtonomna komponenta (element) diplomatske kulture</i>	37
4.1.2	<i>Esprit de corps - diplomatski zbor kot simbol diplomatske kulture</i>	40
4.2	RAZLIČNI POGLEDI NA DIPLOMATSKO KULTURO ZNOTRAJ MEDNARODNIH ODNOSOV	42
4.2.1	<i>Diplomatska kultura obstaja, njen pomen pa je podcenjen</i>	42
4.2.2	<i>Diplomatska kultura obstaja, vendar ni pomembna</i>	43
4.2.3	<i>Ignoriranje obstoja diplomatske kulture ali jemanje njenega obstoja kot samoumevno</i>	45
4.2.4	<i>Diplomatska kultura obstaja, vendar škoduje nacionalnim interesom</i>	46
4.3	DIPLOMATSKI POKLIC	47
4.3.1	<i>Razvoj</i>	47
4.3.2	<i>Ženske v diplomatskem poklicu</i>	51
4.3.3	<i>Idealni diplomat</i>	52
4.3.4	<i>Biti diplomat</i>	59
4.4	DIPLOMATSKA KULTURA DANES IN V PRIHODNJE	60
5	ZAKLJUČEK	63
6	LITERATURA	66

1 UVOD

Če si svetovno dogajanje lahko, kot predlaga Pattman (2000, 49–52), zamislimo kot gledališko predstavo, ugotovimo, da diplomati v njej igrajo pomembne vloge, četudi ne nujno glavnih, ki so večinoma dodeljene politikom. Dandanes je diplomatski poklic pogosto deležen občudovanja 'občinstva', saj vsaj v očeh laikov ponuja značilen svetovljanski življenjski slog, gibanje znotraj visokih družbenih krogov, življenje, polno sprejemov in blišča, ki je z razvojem medijev vse bolj na očeh tudi 'navadnim' ljudem. Ko pomislimo na diplomate, vsekakor moramo priznati, da je njihov način življenja nekaj posebnega, lahko pa bi tudi rekli, da jih medsebojno povezuje.

Oba pojma – kultura in diplomacija – sta med temeljnimi pojmi družboslovja in mednarodnih odnosov, vendar sta se šele v zadnjem času začela pojavljati v skupni besedni zvezi.¹ Sam koncept diplomatske kulture je, kljub temu da je bila diplomatska kultura sestavni del diplomacije vse od njenih začetkov, v mednarodnih odnosih relativno nov, zato mu še ni bilo namenjeno veliko pozornosti. Obravnavanje diplomacije skozi 'kulturna očala' je tako (relativno) nova tematika, ki skozi interdisciplinarni pristop ponuja širok okvir za raziskovanje.

Začetki diplomacije segajo daleč v zgodovino, njen razvoj je bil tesno povezan z razvojem mednarodne skupnosti. Diplomati so že od nekdaj eden izmed glavnih mostov med različnimi kulturami. Skozi stoletja so se znotraj diplomatske skupnosti postopoma izoblikovala tudi pravila, norme in vrednote ter način življenja, ki je skupen vsem diplomatom, zato bi lahko govorili o postopnem izoblikovanju diplomatske kulture. Cilj mojega raziskovanja bo torej 'iskanje' in raziskovanje (skupne) diplomatske kulture.

Glavno vodilo skozi raziskovanje mi bo vprašanje: »*Ali in kako je mogoče v diplomatski skupnosti razumeti obstoj samostojne diplomatske kulture?*«, pri iskanju odgovora na to vprašanje pa bom izhajala iz hipoteze, da *je razvoj mednarodnih odnosov in mednarodne skupnosti vplival na izoblikovanje diplomatske kulture.*

---

¹ Bolj kot v besedni zvezi 'diplomatska kultura' sta se besedi uporabljali v besedni zvezi 'kulturna diplomacija', ki predstavlja element in obenem tudi orodje javne diplomacije (glej Schneider 2004; Bučar 2007; Mark 2009).

Skozi diplomsko nalogo bom skušala odgovoriti tudi na vprašanje: »Kako je ta diplomatska kultura povezana s širšo mednarodno politično kulturo?«, preveriti pa bom poskusila tudi trditev, da je znotraj 'svetovne' diplomatske kulture možno zaslediti tudi posamezne 'subkulture', ki se izoblikujejo v posameznih regijah na podlagi kultur držav, ki pripadajo tej regiji.

V diplomski nalogi bom zato začela z osnovnim in najprej skušala opredeliti osnovo za raziskovanje – ključna pojma – diplomacijo in kulturo, vendar v tem poglavju še ne bo govora o diplomatski kulturi. V to poglavje bodo vključena različna pojmovanja kulture, ki se pojavljajo v mednarodnih odnosih, opredelila pa bom tudi pojem organizacijske kulture, s katerim bi diplomatsko kulturo bilo možno primerjati.

Nadaljevala bom z zgodovinskim pregledom razvoja diplomatske prakse, ki bo razbit na posamezna obdobja in pomembne mejnike, kot so pojav rezidenčnega veleposlanika, konferenčne diplomacije, postopna profesionalizacija diplomacije in pojav mednarodnih organizacij ter posledično vse večjo multilateralnost diplomacije. Skozi celoten zgodovinski pregled bo pozornost usmerjena predvsem v razvoj diplomacije skozi karakteristike, ki so vplivale na izoblikovanje posebnega načina življenja, lastnega le diplomatom. Posebni podpoglavji bosta namenjeni tudi formalnim (kodificiranim) pravilom diplomacije, ki so bila pomembna za razvoj profesionalizacije diplomatskega poklica, ter razvoju diplomatskega jezika.

Sledila bo analiza diplomacije skozi 'kulturna očala', ki je jedro, bistvo celotne naloge. Kulturo je sicer najlažje opredeliti skozi odnos do drugih kultur. Zato se bom trudila ugotoviti, kaj je torej tisto, kar diplomate loči od ostalih. V analizi se bom osredotočila na posamezne značilnosti, posamezne elemente, zaradi katerih je v diplomaciji mogoče govoriti o samostojni, diplomatski kulturi.

Ker je sam koncept diplomatske kulture, kot sem že omenila, v mednarodnih odnosih relativno nov, ga bom poskušala najprej opredeliti in predstaviti ključni element, ki diplomate ločuje od ostalih. Pri tem bom izhajala iz ideje Hedleya Bulla (in angleške šole mednarodnih odnosov) o diplomatski kulturi, ki je del širše svetovne politične kulture mednarodne družbe oz. družbe držav. Posebna pozornost bo namenjena diplomatskemu zboru, ki bi ga lahko imeli za simbol diplomatske kulture. Predstavila bom štiri različne poglede na diplomatsko kulturo

in na njen pomen v mednarodni skupnosti, ki jih lahko zasledimo v teoriji mednarodnih odnosov. Nato se bom osredotočila na diplomatski poklic in njegov razvoj skozi čas ter skozi idejo o 'idealnem diplomatu' iskala ideje in vrednote diplomatske kulture, skušala pa bom tudi raziskati, kaj pomeni biti diplomat. Nazadnje bom poskušala ugotoviti, kakšne so glavne značilnosti diplomatske kulture v dandanašnjem svetu, kjer globalizacija vse močnejše vpliva na razvoj dogodkov, in se vprašati, kaj te spremembe pomenijo za prihodnost diplomacije in diplomatov.

V zaključku naloge bom vse ugotovljeno povzela in povezala v celoto ter poskušala odgovoriti na zastavljeni vprašanji o obstoju skupne diplomatske kulture in njeni povezanosti s širšo politično kulturo ter ugotoviti pravilnost zastavljenih hipotez in trditev.

Pisanja diplomske naloge sem se lotila predvsem na podlagi analize in interpretacije sekundarnih (in primarnih) virov. V uvodnem poglavju sem pri opredelitvi pojmov diplomacije in kulture uporabila konceptualno analizo, v naslednjem poglavju sem pri pregledu razvoja diplomatske skupnosti nadaljevala z zgodovinsko-razvojno analizo, ki sem jo uporabila tudi za pregled razvoja diplomatskega poklica. Analiza sekundarnih virov je bila tudi osnova za proučevanje diplomacije skozi 'kulturna očala' v osrednjem delu, pri čemer sem se zaradi novosti koncepta pri njegovi konceptualni analizi morala zadovoljiti z zelo omejeno literaturo. Za prikaz različnih pogledov na diplomatsko kulturo v mednarodnih odnosih sem uporabila primerjalno raziskovanje, pri raziskovanju vrednot diplomatske kulture skozi pisanja pomembnih avtorjev pa sem se lotila tudi primerjalno-zgodovinske analize.

2 OPREDELITEV POJMOV

Tako diplomacija kot kultura sta izjemno široka, pogosto uporabljena pojma, »gobasta«, kot ju imenuje Der Derian (1987, 31), saj lahko 'posrkata' veliko pomenov, vendar le do določene mere. Ko je le-ta prekoračena, za seboj začneta puščati »logično in funkcionalno zmedo« (ibid.). Na naslednjih straneh se bom pri opredelitvi obeh pojmov – tako diplomacije kot tudi kulture – skušala temu izogniti.

2.1 DIPLOMACIJA

Sama beseda diplomacija izhaja iz korena grške besede *diploma*, ki je pomenila dvakrat prepognjen dokument (Der Derian 1987, 32), izraz pa se je začel uporabljati s pojavom prvih diplomatskih odposlanstev (Vukadinović 1995, 15). Konec 18. stoletja se je v Franciji začel uporabljati izraz *diplomatie*, ki se je razvil iz besede *diplomate* (diplomat), s čimer je dobil dandanašnji – sodobni pomen (Harper 2001; Snoj 2003, 52).

Kot eno izmed sredstev (izvajanja) zunanje politike igra diplomacija zelo pomembno vlogo v mednarodnih odnosih (Benko 1997, 255). V širšem smislu je diplomacija kot sposobnost reševanja konfliktnih situacij v življenju posameznika stara toliko kot človeška vrsta. Zato ne preseneča, da obstaja ogromno opredelitev diplomacije tako v strokovnih kot tudi v laičnih krogih. Različni avtorji diplomacijo vidijo kot znanost, umetnost, vedo in veščino, spretnost ter tudi obrt (Osolnik 1998, 126), vendar si v bistvenih točkah definicije diplomacije ne nasprotujejo (Benko 1997, 255). Predstavila bom predvsem najpomembnejše avtorje ter opredelitve, ki se navezujejo na tematiko diplomatske naloge.

Med slovenskimi avtorji velja izpostaviti opredelitve Benka, Jazbeca in Brgleza. Benko (2000, 40) diplomacijo opredeli kot »institucijo družbe, organizirane v državi, ki je nastala s pojavom in razvojem mednarodnih odnosov z nalogo, da na posredni in formalizirani ravni predstavlja državo in njene interese, jih prevaja v ustne in pisne dogovore ter z instrumentom pogajanj usklajuje kooperativna in razrešuje konfliktna razmerja med njimi« (ibid.), medtem ko Jazbec (1998, 23) meni, da je diplomacija »po eni strani način urejanja odnosov med suverenimi državami po mirni poti (pogovori, pogajanja), po drugi strani pa je diplomacija kot

sredstvo izvajanje tega urejanja odnosov med suverenimi državami« (*ibid.*). Brglez (1998, 61) pa pravi, da lahko »diplomacijo operacionalno opredelimo kot instrument miroljubnega posredovanja med subjekti mednarodnega prava ter hkrati kot obliko in proces njihovega medsebojnega komuniciranja« (*ibid.*).

Za klasika diplomatske teorije in prakse Satowa (1979, 3) je diplomacija »aplikacija inteligence in takta v vodenje uradnih odnosov med vladami neodvisnih držav /.../; ali krajše vodenje poslov med državami z miroljubnimi sredstvi«. Nicolson (1988, 4–5) je predlagal kar definicijo, ki jo ponuja *Oxford English Dictionary*, ta diplomacijo opredeljuje kot »(1) menedžment mednarodnih odnosov s pogajanj; (2) metodo, s katero veleposlaniki in diplomatski odposlanci te odnose urejajo; (3) posel oziroma večino diplomatov« (*ibid.*).²

Hadley Bull (1977, 75) prav tako razlikuje med tremi različnimi pomeni pojma diplomacije:

- (i) »Vodenje odnosov med državami in drugimi entitetami svetovne politike s strani uradnih predstavnikov in z miroljubnimi sredstvi.« To je pojmovanje, ki ga Bull jemlje za izhodišče svojega opisa diplomacije v mednarodni družbi držav.
- (ii) »Tako vodenje odnosov s strani profesionalnih diplomatov.« Vzporednico lahko tukaj potegnemo z drugim in tretjim delom definicije, ki jo predlaga Nicolson – diplomatsko metodo ter večino.
- (iii) »Vodenje odnosov med državami na način, ki v vsakodnevem življenju velja za diplomatski, torej takten in subtilen (*subtile*).« Ta pomen je bliže Satowi opredelitvi aplikacije inteligence in taktnosti v vodenju odnosov med državami.

Tukaj velja omeniti tudi Whita, ki predstavi tri ravni opredeljevanja diplomacije: makro raven – raven mednarodne skupnosti, kjer je diplomacija neprisilno sredstvo za reševanje mednarodnih sporov; mikro raven, raven države, kjer je diplomacija sredstvo zunanje politike; ter raven posameznika, kjer so pomembne predvsem sposobnosti in lastnosti diplomata (White 2001, 250).

Constantinou (v Wiseman 2005, 410) zagovarja trditev, da vse človeške aktivnosti vključujejo neko obliko diplomacije, saj posamezniki uporabljajo diplomatske metode (vljudnost, spoštovanje ter taktnost) v vsakodnevni medsebojni interakcijah. Vendar Wiseman (2005,

---

² V novejši izdaji je dodana še »veščina v vodenju mednarodnega dialoga in pogajanj« (*Oxford English Dictionary* 2000).

410–1) razlikuje med *personal-power diplomacy*, ki se v različnih kulturah razlikuje, ter *state-power diplomacy*, kjer ni velikih odstopanj zaradi pripadnosti skupni diplomatski kulturi.

Diplomacijo je na osnovni ravni mogoče razumeti kot »voden (*regulated*) proces komunikacije« (Constantinou 2004, 322), obenem pa kot »komunikacijski sistem mednarodne skupnosti« (James v Jönsson 2003, 214). Osnova diplomacije je torej **komunikacijska dejavnost** (Feltham 1994, 1), element komunikacije pa je mogoče zaslediti v veliki večini definicij (v ožjem ali širšem smislu). Obenem ima tudi pomembno funkcijo (oz. institucijo) predstavljanja (države) (Jönsson 2003, 214).

Z diplomacijo je nedvomno povezana tudi ideja mirnega reševanja sporov v mednarodnih odnosih (Wiseman 2005, 410), ki vodi do skupnih norm in vrednot (nagnjenost k trajnemu dialogu ob medsebojnem priznavanju in predstavljanju), določenih institucij (zunanja ministrstva in veleposlaništva), procesov (akreditacije, zapisana pravila diplomatske komunikacije) ter posameznikov (uradni predstavniki zunanjih ministrstev, veleposlaniki in drugi diplomati).

Wiseman (2005, 410) poudarja pomen razlikovanja med **zunanjo politiko** in **diplomacijo**,³ ki se prepogosto enačita,⁴ na kar sta opozarjala že Satow (1979, 3) in Nicolson (1988, 3–5). V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2005) je diplomacija »dejavnost, ki se ukvarja z zunanjo, mednarodno politiko«. A zunanjo politiko določajo in oblikujejo vlade in parlamenti, ne diplomatski uslužbenci (Satow 1979, 3). V vestfalskem, teritorialnem, na suverenost osredotočenem pomenu je zunanja politika »*oblikovanje* državne strategije, pogleda na svet« (Wiseman 2005, 410), medtem ko se diplomacija navezuje na »*implementacijo* te strategije, ki jo ponavadi izvajajo profesionalni diplomati« (*ibid.*). Zunanja politika je torej bolj usmerjena v teorijo (vsebino, strategijo, cilje), diplomacija pa v prakso (procedure, taktiko, sredstva).

Te razlike izpostavi tudi Jönsson (2003, 213) skozi razlike med Hamiltonom in Langhornom (1995, 1), ki diplomacijo definirata kot »mirno vodenje odnosov med političnimi entitetami, njihovimi voditelji in akreditiranimi odposlanci«, ter portugalskim diplomatom Magalhãesom,

---

³ Tudi Vukadinovič (1995, 107) našteva štiri različne poglede, ki usmerjajo definicije diplomacije. Prvi enači diplomacijo z zunanjo politiko, drugi s tehnikami zunanje politike, tretji z mednarodnimi pogajanjmi, četrti pa z dejavnostjo diplomatov.

⁴ Hans Morgenthau, eden izmed utemeljiteljev realizma v mednarodnih odnosih, meni, da je diplomacija oblikovanje in izvajanje zunanje politike (Morgenthau 1995, 660–73).

ki kritizira konceptualno zmedo v diplomaciji ter ponudi nov, čisti koncept diplomacije.⁵ Čista diplomacija je »instrument zunanje politike za vzpostavljanje in razvoj miroljubnih stikov med vladami različnih držav s pomočjo posrednikov, ki jih priznavajo vse vpletene stranke« (Magalhães v Jönsson 2003, 213; Magalhães v Pregovnik 2006, 14). Medtem ko slednji omejuje diplomacijo na dejavnost profesionalnih diplomatov, kar predstavlja ožje pojmovanje diplomacije, slednja vključujeta tudi voditelje ter s tem (zunanjo) politiko ter s tem širše pojmovanje diplomacije.⁶

Ustroj diplomacije je urejen tudi pravno. Benko (1997, 258) ugotavlja, da ima diplomacija po mednarodnem pravu simbolične naloge predstavljanja, pogajanja in opazovanja, s čimer se strinja večina avtorjev in kar potrjuje tudi Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih,⁷ ki v svojem 3. členu navaja naslednje funkcije diplomacije:

- (i) predstavljanje države pošiljateljice v državi sprejemnici;
- (ii) zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov v državi sprejemnici v okviru meja mednarodnega prava;
- (iii) pogajanja z vlado države sprejemnice;
- (iv) seznanjanje z vsemi dovoljenimi sredstvi o pogojih in razvoju dogodkov v državi sprejemnici in poročanje o tem vladi države pošiljateljice;
- (v) pospeševanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico.

Ob diplomatskih oz. političnih funkcijah diplomacija lahko opravlja tudi konzularne funkcije, ki so v primerjavi s prvimi bolj upravne narave. Dunajska konvencija o konzularnih odnosih⁸ jih opredeli v svojem 5. členu: (1) zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov, tako zasebnih kot pravnih subjektov, v skladu z omejitvami mednarodnega prava, (2) pospeševanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico ter razvijanje medsebojnih gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov v skladu z omejitvami konvencije ter številne druge funkcije.

---

⁵ Magalhães (v Pregovnik 2006, 14) se ukvarja tudi z idejo čistega diplomata, osebe, ki deluje zgolj kot instrument zunanje politike.

⁶ V tem kontekstu je zanimiva tudi primerjava knjig dveh avtorjev z istim naslovom – *Diplomacy* Henryja Kissingerja (1994), ki predstavlja širši pristop in ki diplomacijo definira kot »instrument za prilagajanje (pomirjevanje) nasprotij s pomočjo pogajanj« (Simoniti 1995, 39), ter *Diplomacy* Harolda Nicolsona (1988), ki predstavlja ožji pristop. Razloge za razliko v njunem pristopu bi najverjetneje lahko iskali v položaju, ki sta ga zasedala. Medtem ko je prvi bil nacionalni svetovalec za varnost ter zunanji minister ZDA v času Nixonove administracije, je slednji bil dolgoletni britanski diplomat.

⁷ Sprejeta 18. septembra 1961 na Dunaju, v veljavo stopila 24. aprila 1964.

⁸ Sprejeta 24. aprila 1963 na Dunaju, v veljavo stopila 19. marca 1967.

Diplomacija je torej **sredstvo** zunanje politike, **instrument** implementacije le-te in **instrument** vzdrževanja miroljubnih odnosov med državami in drugimi subjekti mednarodnega prava ter obenem **metoda**, s katero se ti odnosi urejajo, in **veščina**, ki jo morajo pri tem posedovati diplomati. Bistveni element diplomacije, ki ga je potrebno izpostaviti (še posebej, ko govorimo o diplomatski kulturi), je **komunikacija**.

2.2 KULTURA

Williams ugotavlja, da je »kultura ena izmed dveh ali treh najbolj zapletenih besed v angleškem jeziku. Deloma je tako zaradi njenega zapletenega razvoja skozi zgodovino v več evropskih jezikih, večinoma pa zaradi njene uporabe za pomembne koncepte v več znanstvenih disciplinah in številnih različnih in nezdružljivih miselnih sistemih« (Williams v Delaney 2004, 11).

Kultura tako spada med najbolj izmuzljive koncepte v družbenih vedah kot obenem tudi med najlažje razumljive. Ta izmuzljivost postane očitna predvsem pri poskusih njenega teoretičnega definiranja, kjer težave ne predstavlja toliko dilema, kaj vključiti v definicijo, ampak predvsem česa ne (Hudson 1997, 1). Swartz (2001, 184–6) zato izpostavi dve splošno sprejeti značilnosti kulture – da je naučena in lahko obstaja le v glavah – mislih – ljudi ter da je skupna in zato obstaja v več glavah (mislih), ne le eni(h).

Beseda *cultura* je prvotno latinskega izvora. Pomenila je predvsem obdelovanje zemlje, po analogiji pa od 16. stoletja naprej tudi proces človeške vzgoje (Harper 2001; Reeves 2004, 15). V tem času se je beseda nanašala predvsem na oliko, na pravila obnašanja, manire, v 17. stoletju se je uporabljala predvsem v povezavi z umetnostjo, literaturo in intelektualnimi dosežki civilizacije. Slednja je bila razumljena strogo evropocentrično (Reeves 2004, 15–6). Pojem kulture se je kasneje uporabljal v okviru (humanističnega) pojmovanja 'visoke kulture' (Reeves 2004, 3; Stankovič 2002, 14), kot nekaj »/.../najboljšega, kar je bilo kdajkoli zamišljeno ali rečeno na tem svetu« (Arnold v Reeves 2004, 1), po presegu te definicije pa se je uveljavilo (antropološko) pojmovanje kulture kot celote načina življenja – tako v materialnem, intelektualnem kot tudi v duhovnem smislu (Tomc 1994, 209; Reeves 2004, 3).

Prvo znanstveno definicijo kulture je podal Tylor v svojem delu *Primitive Culture* leta 1871 (Godina 1998, 83). Ugotavlja, da »je kultura kompleksna celota, ki vsebuje znanje, vero, umetnost, moralo, zakone, običaje in katerekoli druge sposobnosti in navade, ki jih človek dobi kot član družbe« (Tylor 1994, 1). Kulturo lahko razumemo kot skupne prakse nekega načina življenja, kot totalnost običajev in institucij družbe (Debeljak in drugi 2002, 348), kot kontekst eksistence z zgodovinsko dimenzijo in vir čustvenega in intelektualnega življenja.

V antropološkem smislu lahko pojem kulture v grobem dojemamo kot tisto, kar človeško vrsto loči od živali (Šterk 2001, 329), kot nezavedni program za preživetje (Šterk 1998, 17), ki nadomesti instinkt; kot seštevček zgodovine, tradicije, izkušenj, znanja, verovanja, navad, vrednot in odnosov (Činkole 2006, 12). Je naučena in kumulativna – je naučeno vedenje, ki je hkrati predajano skozi generacije in se s pretokom časa komulira in spreminja (Južnič 1989, 206). Kulturni antropologi so za prenos vrednot, navad, verovanj in kognitivnih zanosov ali vidikov kulture razvili izraz (in)kulturacija (Južnič 1989, 27).

Hofstede (2004, 26) ugotavlja, da je kultura »kolektivno programiranje spomina«,⁹ ki razlikuje člane ene skupine oz. kategorije ljudi od druge, pri tem pa uporaba besede 'programiranje' nakazuje, da namesto naravnega reda obstaja na nek način (in od nekoga) naučen, usmerjen, ustvarjen ter naročen proces (Wiseman 2004, 5), ki ima tri elemente. Je kolektiven, je znotraj nas in ga lahko prepoznamo šele preko našega obnašanja ter razlikuje eno skupino oz. kategorijo ljudi od druge (Hofstede 2004, 26).

Ker smo vsi pripadniki neke kulture, se pojavlja tudi vprašanje objektivnosti raziskovalca do objekta raziskovanja. Benedictova (v Šterk 2001, 328–34) tako pravi, da kulture opazujemo skozi lečo, »pri čemer sicer vidimo objekt opazovanja, ne pa tudi popačitve, ki jo je ta leča ustvarila«. Po Dworkinu (v Kymlicka 1996, 83) kultura ponuja 'očala', skozi katera lahko ovrednotimo izkušnje, uporabna pa so tudi, ko gre za medsebojno prepletanje kultur in odločanje o tem, katere prvine neke druge kulture sprejeti kot del lastne. Kultura torej ni statičen, temveč nenehno spreminjajoč se pojav, ki se preoblikuje v interakciji z drugimi kulturami. Danes živimo v multikulturnem svetu, kjer vsaka kultura sicer ima svojo hierarhijo norm in vrednot, svojstvene običaje in navade, vendar so njihove interakcije v svetu globalizacije vse bolj prepletene (Murden 2008, 423; glej tudi Jandt 2004). Kljub temu je

---

⁹ Hofstede se tu približa Bourdieuejevemu konceptu 'habitusa' (Wiseman 2005, 411).

vsaka entiteta zase in se razlikuje od drugih, je kulturno specifična, zato lahko ob njihovem medsebojnem stiku pride do kulturnega šoka.¹⁰

Med avtorji, ki se ukvarjajo z mednarodnimi odnosi in ki so tudi za našo tematiko najrelevantnejši, je treba izpostaviti dve definiciji kulture. Bozeman (v Sharp 2004, 361) opisuje kulturo kot »skupen jezik, skupen bazen spominov in skupen način razmišljanja, sklepanja in komuniciranja«, Der Derian (1996, 88) pa ugotavlja, da jo pripravno vidimo kot »skupek idej in vrednot«. V tem kontekstu je potrebno omeniti tudi pojem politične kulture, ki predstavlja družbeno zavest in javno mnenje, obenem pa je tudi način njunega izražanja, politični slog in celo politični ritual ter z njim pogosto povezan politični ceremonial; gre za celo vrsto 'pravil', s katerimi je uravnavana javna dejavnost (Južnič 1989, 207). Politične kulture so različne, so »predstave, vrednote, čustva, strasti, identifikacije, vedenja, usmeritve in obrzci obnašanja v politiki pri posameznikih in skupinah, strankah in združenjih« (Lukšič 2006, 10).

2.2.1 Kultura v mednarodnih odnosih

Kulturi se do nedavnega v mednarodnih odnosih ni pripisovalo velike pomembnosti, vendar se v zadnjem času vse bolj postavlja v središče razprav (Sharp 2004, 363),¹¹ lahko bi celo govorili o neke vrste 'kulturnem preobratu' (Šumberova 2006, 2). Po hladni vojni so številni teksti hiteli pojasnjevati nova razmerja v svetu, kultura pa je ponudila način razumevanja podobnosti in razlik v vse bolj prepletenem svetu (Murden 2008, 422), kjer se je nastajajoča globalna kultura srečala s številnimi kulturami.

Huntingtonova teza o spopadu civilizacij (Huntington 1996) je s konceptom civilizacije¹² dopolnila ali celo ponudila alternativo konceptu države kot najpomembnejšega akterja v mednarodni skupnosti. Pojavljajo se tudi pomisleki o (ne)zmožnosti za medsebojno razumevanje med narodi, ki so ujeti v svetove svojih kultur, najbolj pa izstopa ideja o

---

¹⁰ Prav ta vakuum, ki nastane ob teh stikih, je prostor delovanja diplomacije (Sharp 2004, 371–8; Jönsson 2003, 219). Več o njem v nadaljevanju.

¹¹ Vendar to ne velja za koncept diplomatske kulture, ki je (kot je bilo že omenjeno) relativno nov, saj se mu posveča (relativno) malo literature.

¹² Sharp (2004, 363) civilizacije opredeli kot transnacionalne kulturne skupnosti s skupnim razumevanjem sveta in načinov, kako živeti v njem.

oblikujoči se skupni globalni kulturi¹³ (Murden 2008, 422). Le-ta, na razumu utemeljena kultura, zadeva prav vse Zemljane in oblikuje njihove vsakodnevne izkušnje z določenim (političnim) namenom širjenja vpliva Zahoda (Pattman 2000, 42).¹⁴

Sharp (2004, 366) ugotavlja, da živimo v medkulturnem svetu, kjer kulture, ki jih uvršča med 'velike kulture', lahko razvrstimo v tri različne stopnje, le-te pa sekajo številne druge transnacionalne identitete. Te stopnje so:

- globalna/hegemonska,
- civilizacijska/regionalna,
- državna/nacionalna.

Te kulture so med seboj v neskladju, saj ne le, da imajo različno percepcijo o tem, kako bi naj 'njihovi' ljudje živeli, ampak predvsem zato, ker vključujejo tudi poglede na to, kako bi naj živeli vsi ljudje (*ibid.*). Kljub idejam globalne civilizacijske kulture Sharp meni, da sistem držav ostaja najpomembnejši organizacijski princip mednarodne skupnosti.

Vendar bo za obravnavo diplomatske kulture ta pogled potrebno razširiti, saj se v mednarodnih odnosih ob širokih pojmih kulture rado pozablja na njeno pojmovanje v ožjem obsegu. Razvijajoče se vzorce razmišljanja, prepričanj, domnev, vrednot in pogledov na svet lahko torej razločimo tako skozi že omenjene široke kategorije, kot so civilizacije, kot tudi vmesne, kot so nacionalne in organizacijske kulture, pa vse do najmanjših, kot so na primer družine (Wiseman 2005, 411).

Za lažje razumevanje uspešnega delovanja diplomacije v okviru predstavljanja teh identitet in zastopanja njihovih interesov v dandanašnjem svetu je ob naštetih 'velikih kulturah' našo pozornost tako potrebno usmeriti tudi k 'malim kulturam' – natančneje h kulturam organizacij, v katerih delamo (Sharp 2004, 367).¹⁵

---

¹³ Tukaj lahko govorimo lahko npr. o 'kozmpolitanski' kulturi (Sharp 2004, 364) v smislu nekih osnovnih, splošnih vrednot, skupnih vsem človeškim bitjem, lahko pa tudi o 'kulturi Davosa', kulturi yappievske elite, 'kulturi fakultetnega kluba', kulturi intelektualcev ter seveda popularni in potrošniški 'McWorld' kulturi (Berger 2000, 421–4).

¹⁴ Pettman (2000, 43) iz nje izpelje tudi svetovno politično kulturo s političnimi vrednotami, značilnimi za zahodni svet, ki trenutno dominira v mednarodni skupnosti.

¹⁵ V tem kontekstu lahko govorimo o »kulturi sodobnih plemen« (Podjed, Blatnik in Šmuc ND), ki se precej razlikujejo med posameznimi državami, pa vendar jih povezujejo poslovni običaji, ki so skupni vsem, in vzporednice v njihovem načinu življenja. Tako lahko govorimo o medkulturnem posredništvu med poslovnimi kulturami podjetij znotraj posameznih držav kot tudi med podjetji iz različnih držav (več v Podjed, Blatnik in Šmuc ND), prav tako pa lahko potegnemo nekatere vzporednice tudi z diplomatsko kulturo (obe imata korenine v 'zahodno-evropski' kulturi). Z vse večjim pomenom mednarodnih pogajanj in multilateralizma kot tudi z

2.2.2 Kulture znotraj kultur – »male« kulture

Organizacije delujejo znotraj posameznih kultur in med njimi, vendar tudi same lahko razvijejo svoje kulture (Griswold 2004, 131). Organizacijska kultura je način skupnega mišljenja in delovanja v skupini med člani organizacije, ki se ga morajo novi člani naučiti, če želijo preživeti in sodelovati (Možina v Kržič 2004, 14).

Hofstede (v Wiseman 2004, 5) ugotavlja, da je organizacijska kultura »kolektivno programiranje spomina, ki razlikuje člane ene organizacije od drugih«. To opredelitev bi lahko uporabili tudi za posamezne institucije diplomacije, na primer za ministrstvo za zunanje zadeve in veleposlaništva.

Kroeber in Kluckholm (v Tašner 2008, 15) sta v svoji analizi 154-ih opredelitev organizacijske kulture le-te razvrstila v pet sklopov, in sicer v:

- vrednote in prepričanja, ki jih delijo člani družbe,
- vzorce obnašanja, čustvovanja in reagiranja v družbi, ki kot podlago vsebujejo tudi napisana pravila,
- naučene odgovore, ki so se v preteklosti izkazali za dobre,
- tradicionalen in varen način razmišljanja, čustvovanja in reagiranja, ki je značilen za način, kako se naša skupina sooča s problemi, in
- družbeno resničnost, stvari, ki jih ljudje jemljejo za samoumevne.

Organizacijske kulture, za katere se uporablja tudi izraz korporativne kulture, torej predstavljajo skupne vrednote, cilje in prioritete, ki se jih spodbuja skozi politike in postopke posamezne organizacije oz. podjetja (Jandt 2004, 418). Znanost, ki se ukvarja z organizacijskimi kulturami, je uporabna znanost, osredotočena na način organizacije družbe oz. organizacije z namenom, da maksimizira njeno delovanje ter opravljanje funkcij znotraj nje (Sharp 2005, 367).

---

nastajajočim sistemom pogajan je vse več govora tudi o mednarodni 'pogajalski kulturi', ki svoje člane socializira v podobne vedenjske vzorce (Jönsson 2003, 219).

Jandt (2004, 21) organizacijske kulture uvršča med '*subskupine*' (*subgroups*) oz. članske skupine (*membership groups*), ki jih lahko primerjamo s subkulturami, ena izmed najpomembnejših *subskupin* pa je poklicna. *Subskupine* obstajajo znotraj dominantne kulture in so od nje odvisne.

Psihologi priznavajo, da članstvo v takih skupinah pomembno vpliva na vrednote njihovih članov ter njihovo vedenje. Podobno kot člani kultur imajo tudi člani *subskupin* relativno povezano celoto vrednot in vzorcev obnašanja ter v mnogih pogledih predstavljajo podobne komunikacijske probleme kot kulture. Vendar *subskupine* ponavadi nimajo tolikšnega števila članov kot kulture, prav tako pa za njih ni tako značilno kopičenje vrednot in vzorcev obnašanja skozi generacije (Jandt 2004, 21–2).

Ker bom v nadaljevanju poskušala opredeliti diplomatsko kulturo, naj za lažje razumevanje koncepta le-te povzamem opredelitve kulture. *Kultura torej predstavlja skupne prakse nekega načina življenja, skupek idej in vrednot. Je naučena in komulirana, se nenehno spreminja, a obenem ostaja kulturno specifična. Živimo v medkulturnem svetu, kjer so številne kulture (na različnih stopnjah, z velikimi razlikami v obsegu 'članstva') v nenehni medsebojni interakciji. Organizacijske kulture, ki jih lahko razvijejo posamezne organizacije, ki so del neke kulture, so način skupnega mišljenja in delovanja v skupini med člani organizacije (skupine). Le-te spadajo med 'subskupine' oz. članske skupine (mednje spadajo tudi poklicne kulture). Opredelitev slednjih je pomembna predvsem zaradi tega, ker bi med poklicne kulture lahko uvrstili tudi diplomatsko kulturo.*

3 RAZVOJ DIPLOMACIJE

3.1 ZGODOVINA DIPLOMACIJE

Predstavitev zgodovinskega razvoja diplomacije bo potekala skozi posamezne dogodke, ki so predstavljali mejnike v posameznih obdobjih diplomacije in tako vplivali na njen razvoj ter obenem pripomogli k oblikovanju diplomatske kulture. Posebna pozornost bo namenjena tudi kodifikaciji diplomatske prakse in s tem diplomatskega poklica ter razvoju diplomatskega jezika.

3.1.1 Začetki

Če nastanek diplomacije razumemo kot proces institucionalizirane komunikacije med politično organiziranimi skupnostmi, ki druga drugo, četudi postopno, sprejemajo kot bolj ali manj stalne pogajalske partnerje, lahko ugotovimo, da se je v svoji polni obliki pojavila šele v 15. stoletju s pojavom prvih mestnih držav v Italiji in se nato razširila po Evropi (Hawkesworth in Kogan 1992, 1027–8). Vendar njeni začetki segajo daleč nazaj v stoletja pred našim štetjem.

Prve oblike diplomatske dejavnosti, kot so pošiljanje sla in pogajanja, lahko zasledimo že v prvih stikih med različnimi plemeni, družbami in kasneje državami (Vukadinović 1995, 17). Večinoma so bile v domeni najstarejših in najuglednejših predstavnikov teh skupnosti (Čaćinović 1994, 21).

Čeprav so konflikte večinoma reševali z nasiljem, je v medsebojnih odnosih že možno zaslediti različne oblike komunikacije, kot so odpošiljanje poslancev z namenom razrešitve (predmeta) konflikta, sklepanja mirovnih ali zavezniških pogodb. Ugotovili so, da »je mogoče bolje poslušati sporočilo, ki ga nosi odposlanec, kot pa le-tega pojedti« (Langhorne 1998, 148), kar je zahtevalo uveljavitev določenih pravil – privilegijev in imunitet, ki so zagotavljala varnost in legitimnost odposlancev, ter seveda sankcij v primeru njihove kršitve (Hamilton in Langhorne 1995, 7).

Prvi diplomati so torej bili odziv na potrebo po mehanizmu, ki bo zagotavljal varen prenos sporočil med posameznimi družbami (Langhorne 1998, 148). V nekaterih primerih so odposlanci morali ostati v ujetništvu za garancijo uresničevanja pogodbenih določil, ob tem pa so se seznanili s kulturo svojih ugrabiteljev in so lahko igrali pomembno vlogo v odnosih med svojo družbo in družbo, v kateri so bili zajeti (Kappeler 2004, 353).

Za jasno predstavo o tem, kakšna je starodavna diplomacija resnično bila, obstaja premalo dokazov (Hamilton in Langhorne 1995, 7). Trdimo lahko, da ni bila stalna in da ni razvila stalnih institucij, saj so bile države oblikovane v prostrane in ohlapne imperije, kjer je komunikacija potekala počasi in ni bilo potrebe po stalnih medsebojnih stikih s podobnimi entitetami (Hamilton in Langhorne 1995, 7–8). Izjema je bil Egipt, kjer je celo bila oblikovana posebna državna pisarna za mednarodne zadeve, ki je skrbelo za diplomatsko korespondenco (Potemkin 1947, 6).

Medtem ko Benko (2000, 17–18) prve zametke diplomacije vidi v primitivnem mednarodnem sistemu iz obdobja 7000 do 5000 pr. n. št., sestavljenem iz mestnih držav na porečjih Evfrata in Tigrisa, ki je že poznal nekatere elemente mednarodnih odnosov in je konflikte občasno reševal tudi z diplomacijo (Benko 2000, 17), Potemkin (1947, 6–7) uvršča začetke diplomacije glede na ohranjene dokumente,¹⁶ ki pričajo o živahnih odnosih med kraljestvi Starega vzhoda, že v 15. stoletje pr. n. št.. Največja in najpomembnejša država tega obdobja je bil Egipt, znan po živahnih trgovskih, kulturnih in političnih odnosih z vsem njim znanim svetom.

Ohranjeni dokumenti iz tega obdobja pričajo predvsem o diplomatski korespondenci med vladarji in njihovimi odposlanci (Potemkin 1947, 6–22). Vendar pa med njimi najdemo tudi (za nas) najzanimivejši spomenik diplomacije Starega vzhoda – indijske Manujeve zakone (Potemkin 1947, 21), ki predstavljajo zbirko filozofsko bogatih zakonov Stare Indije ter skozi »nauk o popolnem človeku-modrijanu« (Potemkin 1947, 22) proučujejo tudi diplomacijo, kjer so kot bistven pogoj za uspeh diplomatske misije izpostavljene predvsem osebne lastnosti diplomata. Največjo umetnost diplomacije po Manujevem nauku predstavlja spretnost izogniti se vojni in okrepiti mir.

---

¹⁶ Posebej sta izpostavljeni tel-el-amarinska korespondenca in pogodba med egiptovskim faraonom Ramzesom II. in hetitskim kraljem Hattušilom III (Potemkin 1947a, 6–10).

3.1.2 Diplomacija v času Grkov in Rimljanov

Glede na izvor same besede lahko začetke diplomacije umestimo v čase stare Grčije (Vukadinović 1995, 15), ko se je izraz začel uporabljati s pojavom prvih diplomatskih odposlancev.¹⁷ Številni dokazi pričajo o kompleksnem diplomatskem sistemu, ki se je razvil kot odgovor na potrebo po komunikaciji med enakovrednimi mestnimi državicami (Hamilton in Langhorne 1995, 8), saj ni bilo pogojev, da bi se katera med njimi razvila v mogočen imperij. Poudariti je treba, da bi se takšen sistem težko razvil brez skupnega jezika, kulture in religije (Hamilton in Langhorne 1995, 9).

Starogrška diplomacija je bila javna in odprta (*ibid.*). Pogajanja so bila javna, zaupali so jih državljanom, za katere so sodili, da »imajo potrebne in primerne lastnosti in sposobnosti« (Benko 2000, 25), zagotovljeni pa so jim bili posebni privilegiji kot npr. jamstvo za osebno nedotakljivost. Diplomatske konference so potekale po ustaljenih in določenih procedurah, o katerih pričajo tudi številni primeri ceremoniala ob sklepanju pogodb.¹⁸ Na mestnih skupščinah, ki so bile zadolžene za vodenje zunanjih zadev, se je javno odločalo o nalogah in pooblastilih odposlanca na določeni misiji (Hamilton in Langhorne 1995, 9), na katero so diplomatske predstavnike izvolili na skupščini. O opravljenem delu so morali odposlanci skupščini tudi poročati. Misije so lahko štejele tudi do deset odposlancev, ki so lahko predstavljali različna stališča skupščine, zato je pogajalski proces potekal počasi, vendar pa je s pomočjo takega sistema odposlanstev bilo mogoče preprečiti mnogo nepotrebnih vojn in spopadov (Vukadinović 1995, 17).

O razviti diplomatski praksi priča tudi bogata terminologija – poznali so tri vrste predstavnikov (Hamilton in Langhorne 1995, 8–9): *angeolos* ali *presbys* (starejši sel, ki je opravljal kratke in specifične misije), *keryx* (glasnik s posebnimi pravicami do osebne varnosti) ter *proxenos* (rezident druge države z bolj neformalno funkcijo) – ki so jo uporabljali tudi v pogodbah (Benko 2000, 27). Poznali so instrumente mirnega reševanja sporov – spravo, poravnavo sporov ali pomiritev (*diallege*), začasno lokalno premirje (*syntaxis*), dogovor ali pogodbo (*homologia*), konvencijo (*syntheke*), zavezništvo (*syllachua*), trgovske pogodbe (*symbolon*) ter svečano razglasitev premirja (*sponde*).

---

¹⁷ Celo sam Homer omenja odposlanca, imenovana '*angeoli*', ki so ju Grki poslali v Trojo, da bi dosegla vrnitev lepe Helene (Čačinovič 1994, 21).

¹⁸ Njihove primere najdemo tudi v Iliadi (Benko 2000, 25).

Grško diplomatsko izročilo so le deloma prevzeli Rimljani (Nicolson 1988, 9), saj so le-ti manj pozornosti posvečali pogajanjem in se za širjenje imperija posluževali predvsem metod, ki so vsebovale uporabo groženj in sile. Temeljna funkcija rimske diplomacije je bila premagati nasprotnika in si ga podrediti (Benko 2000, 47), zato bi jo lahko poimenovali tudi imperialna diplomacija.

Rimski odposlanci – nunciji, so odhajali v osvojene dežele in se vračali s poročili o stanju v provincah. Drugim državam imperij ni namenjal veliko pozornosti, do tujih odposlancev v Rimu tudi niso bili pretirano gostoljubni, so pa pazili, da se v mednarodnih odnosih spoštujejo dobre navade, za kar so skrbeli t.i. *fetiales* (Vukadinović 1995, 18). Poslanstva so se imenovala legacije (*legationes*), poslaniki pa legati (*legati*), oratoriji (*oratores*) in glasniki (*caduceatores*) (Potemkin 1947, 48).

Najpomembnejšo vlogo v zunanji politiki je imel senat, ki je izbiral in imenoval rimske odposlance ter preko *kvestorja* sprejemal tuje. Ker so stiki temeljili predvsem na trgovski izmenjavi (Nicolson 1988, 9), ni bilo potrebe po vzpostavljanju trajnejših odnosov z drugimi državami, zato ni bilo stalnih odposlanstev in so naloge bile vsakič posebej določene za doseg določenega cilja (Vukadinović 1995, 18).

Antični Rim zaradi svoje vojaške superiornosti ni veliko polagal v načelo recipročnosti (Benko 2000, 27), zato njegovega prispevka k diplomaciji ni iskati na pogajalskem področju, temveč predvsem na področju prava (Hamilton in Langhorne 1995, 12).

3.1.3 Bizantinska diplomacija

Po razpadu rimskega imperija je stare rimske tradicije ohranila bizantinska diplomacija, ki je igrala pomembnejšo vlogo kot njena predhodnica, s časom pa je postajala vse spretnejša, saj se je morala zaradi nenehnih zunanjih groženj vse pogosteje zatekati k pretkanosti in spletkam (Potemkin 1947, 86). Kot dokaz za uspešnost bizantinske diplomacije lahko jemljemo tudi dejstvo, da ji je uspelo kljub tem grožnjam imperij ohraniti več kot tisočletje (Hamilton in Langhorne 1995, 14–5). Nicolson (1988, 10) izpostavi tri glavne metode, ki se jih je posluževala – netenje sovraštva in rivalstva med 'barbari', kot so imenovali 'nebizantince',

kupovanje njihovega prijateljstva s podkupovanjem in laskanjem¹⁹ ter pokristjanjevanje poganov, zato so poslanci morali biti večji in sposobni (Čačinovič 1994, 22). Veliki poudarek je bil tudi na ceremonialu, ki je bil namenjen razkazovanju blišča ter s tem njihove superiornosti (Hamilton in Langhorne 1995, 14–5).

Bizanc je na ta način v času Justinijana razširil svoj vpliv vse do Sudana, Arabskega polotoka in Abesinije ter zadržal vdore nomadskih plemen izza Črnega morja in Kavkaza (Nicolson 1988, 10), vendar je bila država vse bolj ogrožena z zahoda. Vse pomembnejšo vlogo pri oblikovanju zunanje politike so imeli bizantinski odposlanci z zbiranjem poročil o notranjih in zunanjih zadevah v bližnjih državah ter podrobnimi poročili o dogajanju na dvorih despotov, ki bi potencialno lahko ogrožali Bizanc (Hamilton in Langhorne 1995, 18–9).

Tako zbiranje informacij in oddajanje poročil pa je zahtevalo izkušene in usposobljene ljudi z izredno dobro razvito sposobnostjo presoje (Nicolson 1988, 10). Za posamezna področja, npr. za arabske države, so v določenih obdobjih celo bili napoteni isti ljudje, kar nakazuje na znanje jezika kot faktor za izbiro odposlanca (Hamilton in Langhorne 1995, 19).

Razvili so tudi institucijo *drome*, katere glavna funkcija je bila nadzorovanje cesarske pošte in tujih diplomatskih predstavnikov znotraj cesarstva ter sprejemanje tujih odposlancev. Kljub vsej svoji visoki stopnji pa diplomacija Bizanca ni razvila nobenih institucionalnih novosti kot na primer stalnega odposlanca (Lipuzič 2008, 11).

3.1.4 Renesančna diplomacija

Za razvoj diplomacije je obdobje srednjega veka in renesanse ter takratne diplomacije Benetk in ostalih mestnih držav brez dvoma eno najpomembnejših. Pogoje, v katerih se je izoblikovala, bi lahko primerjali z grškim sistemom mestnih držav (Hamilton in Langhorne 1995, 31). V odsotnosti zunanje nevarnosti je medsebojno rivalstvo med posameznimi političnimi in trgovskimi centri terjalo ustvarjanje raznih koalicij in protikoalicij, bogata trgovska dejavnost pa je botrovala sklepanju številnih pogodb, zato se je potreba po medsebojni komunikacija večala.

---

¹⁹ Če to ni zadostovalo, so se posluževali tudi metode poročanja bizantinskih princes z tujimi vladarji (Hamilton in Langhorne 1995, 16).

Mattingly (v Satow 1979, 4) navaja tri različne vire, iz katerih se je diplomacija tistega časa razvila – Rimsko cesarstvo in njegove tradicije civilnega prava, njegov naslednik Sveto rimsko cesarstvo s sistemom germanskega fevdalnega in običajnega prava ter kanonsko pravo cerkvene papeške oblasti – ki so skupaj tvorili *res publico Christiano*, seveda pa je nanjo vplivala tudi bizantinska diplomacija.²⁰ Renesančna diplomacija se je tako na podlagi nadgradnje različnih vplivov razvila v predhodnico sodobne diplomacije (Lipuzič 2008, 11), k čemur sta nedvomno pripomogla tudi isti jezik in skupna zgodovina italijanskih držav(ic) ter njihova relativna medsebojna bližina (Hamilton in Langhorne 1995, 31).

Moč Benetk, Genove, Firenc in Milana je temeljila predvsem na trgovini in občasno komuniciranje jim ni več zadostovalo. Z vse pogostejšimi *ad hoc* odposlanci, katerih misije so trajale vse dlje, so rasli tudi stroški, obenem pa so njihove poti postale tudi vse nevarnejše (Berridge 1995, 3). Zato so ob *ad hoc* predstavnikih uvedli tudi stalne predstavnike na dvorih držav, ki so bile zanje najpomembnejše (Vukadinović 1995, 19). Prvo stalno diplomatsko predstavništvo je ustanovil milanski vojvoda Francesco Sfoza v Genovi (Nicolson 1988, 13). Pomembni veleposlaniki so v tistem času bili Dante, Petrarca in Boccaccio, kasneje pa tudi Machiavelli, pojavili so se tudi prvi pogoji in pravila za opravljanje diplomatskega poklica.

Veleposlanike je imenoval svet '*pregadov*', kasneje senat, dopolniti so morali 38 let, diplomatske dolžnosti pa so se odpravili opravljati takoj po imenovanju (Vukadinović 1995, 19–20). Pred odhodom so dobili poverilno pismo, imenovani so bili za štiri mesece, ta doba pa je v 15. stoletju narasla na dve, kasneje tudi do štirih let.²¹ V domovino so redno pošiljali poročila o aktualnem dogajanju, ob povratku pa so morali pripraviti podrobno poročilo o razmerah v državi, kjer so opravljali predstavniško funkcijo. Beneška diplomacija je bila tudi med prvimi, ki je pri pošiljanju in sprejemanju poročil uporabljala šifre (Vukadinović 1995, 20).

Sporočila, ki so se preko kurirjev prenašala v pisni obliki, so bila pisana v latinščini, uradnem jeziku takratnega obdobja.²² Diplomacija je postala veščina, ki so jo učili na ustanovljenih

---

²⁰ Tudi renesančna diplomacija je, podobno kot bizantinska, veliko poudarka dala na ceremonial.

²¹ Na misiji ga zaradi nevarnosti izdaje ni spremljala soproga, na misijo je najpogosteje odšel z nekaj sodelavci, s tajnikom, slugo in kuharjem. S slednjim se je izognil nevarnosti zastrupitve (Vukadinović 1995, 20).

²² Latinščina je že od vzpona antičnega Rima obdržala vlogo glavnega jezika sporazumevanja v zahodnem svetu.

univerzah, opravljanje diplomatskega poklica pa je bilo častno in s tem neplačano delo, zato so bili poslaniki lahko le izobraženi plemiči in premožni občani (Zakrajšek 2004, 20).

Obdobje 'italijanske' oz. renesančne diplomacije je imelo tudi negativne plati. Satow (1979, 5) ugotavlja, da so 'machievellijevska' sredstva vohunstva, zarot in prevar dala slovesu stalnega odposlanca skrajno negativen prizvok. *Raison d'état* oz. državni interes je imel nesporno prednost pred vprašanjem morale.

3.1.5 Klasična diplomacija

V 16. stoletju se je praksa vzpostavljanja stalnih predstavništev razširila po vsej Evropi. V času oblikovanja nacionalnih držav so informacije, ki so jih pridobili rezidenčni veleposlaniki, predstavljale neprecenljiv vir informacij (Satow 1979, 4–5). Praksa stalnih predstavništev, ki je nadgradila renesančno, nakazuje, da je vse bolj prevladovalo zavedanje, da je diplomacija najučinkovitejša, ko poteka skozi konstanten proces in ne v intervalih (Berridge 1995, 3). Stalni predstavniki so tako lahko bolje spoznali državo, v kateri so bili nastanjeni, lahko so si pridobili več poznanstev in s tem bolj kredibilne podatke.

'Italijansko' diplomacijo je tako nasledila 'francoska' oz. klasična diplomacija, ki se je začela razvijati in oblikovati v Franciji v začetku 17. stoletja, v času kardinala Richelieuja, latinski jezik pa je kot *lingua franca* zamenjala francoščina. V nekaterih elementih je le nadaljevala njeno tradicijo, največja razlika med njima pa je bila v vrednotah (Nicolson 1953, 46–8), saj je oportunistično metodo prevar in zavajanj zamenjala poštenost,²³ ki je naznanjala določeno zrelost diplomacije. Berridge (1995, 2–9) kot glavne značilnosti francoske diplomacije, ki so se ohranile vse do časa prve svetovne vojne, izpostavi stalnost, tajnost pogajanj, velik poudarek na protokolu, poštenost ter profesionalizacijo, tako na osebni kot na organizacijski ravni.

Vse večje so bile aspiracije po uveljavitvi državnih interesov v tujini in leta 1626 je kardinal Richelieu ustanovil stalno središče, ki se je ukvarjalo z mednarodnimi zadevami in ga lahko označimo za prvo ministrstvo za zunanje zadeve (Vukadinović 1995, 22), tej praksi pa so

---

²³ Le na podlagi poštenosti so države lahko gradile zaupanje in s tem bile sposobne dolgoročnega sklepanja dogovorov (Berridge 1995, 7).

sledile tudi druge države. V tem obdobju se je izoblikoval stalni diplomatski zbor v tujini.²⁴ Zahodnoevropskim državam sta se pridružili Rusija, ki je sprva previdno sprejemala diplomatsko prakso, in postopoma tudi Turčija (Vukadinović 1995, 24), odnosi z ostalim Vzhodom so bili redki.

Najpomembnejša prelomnica tega obdobja je bila konferenčna diplomacija z začetki na vestfalskem kongresu, predvsem pa s koncertom velikih sil stoletje kasneje (Langhorne 1998, 153–7).²⁵ Evropa je v času prvega dosegla ureditev verskega vprašanja med državami, z oblikovanjem koncerta velikih sil (Avstrije, Prusije, Rusije in Velike Britanije), ki so medse sprejele tudi Francijo, pa je dočakala mir, ki je trajal skoraj celo stoletje. Že v času vestfalskega kongresa je potekala vrsta dolgotrajnih pogajanj, koncert sil pa je s sklicevanjem številnih mednarodnih konferenc vpeljal multilateralen pristop k reševanju problemov s ciljem zagotavljanja miru in stabilnosti na kontinentu ter močno vzpodbudil diplomatsko dejavnost (Kappeler 204, 355). Diplomati so se posledično pogosto srečevali in bili v kontaktu, kar je mednje vneslo občutek medsebojne povezanosti.

Na Dunajskem kongresu leta 1815 je bil sprejet tudi Dunajski pravilnik o diplomatskem prednostnem redu (*Règlement de Vienna*),²⁶ s katerim se je diplomatska služba tudi uradno priznala kot poklic s svojimi lastnimi običaji in pravili (Čačinovič 1994, 17, 23).²⁷ Diplomatski zbor je v glavnih evropskih mestih predstavljal pomemben del družbe, stavbe, kjer so službovali ambasadorji, so bile razkošne in impresivne (Hamilton in Langhorne 1995, 90), ministrstva pa so širila prostore in večala število zaposlenih.

Vse večje zavedanje pomena javnega mnenja, napredek v komunikaciji in vse močnejši občutek nacionalne zavesti v posameznih državah (Nicolson 1988, 36; Čačinovič 1994, 24) v 19. stoletju so vodili v spremembe v političnem sistemu. Evropski diplomatski zemljevid sta poenostavila združitev Nemčije in Italije, vendar se je s pojavom novih držav na Balkanu in v Latinski Ameriki²⁸ ter širjenjem stalnih predstavništev evropskih držav v Afriki in Aziji vse

---

²⁴ Diplomatski zbor je diplomate združeval na dva načina. Utrjeval je položaj diplomatov in njihove pravice, obenem pa je tudi pripomogel k profesionalnemu 'prostozidarstvu', ki so ga še krepila osebna poznanstva morebitnih skupnih službovanj (Berridge 1995, 9). Več o tem v nadaljevanju.

²⁵ Ideja mirovne konference se je tokrat prvič pojavila z namenom preprečevanja vojne, v preteklosti so bile konference sklicane z namenom končanja vojne in sklepanja miru (Langhorne 1998, 154).

²⁶ V nadaljevanju Dunajski pravilnik. Pravilnik je bil sprejet 19. 3. 1815 na Dunaju (Brglez 1998, 67).

²⁷ O kodifikaciji diplomatske prakse bo več govora v naslednjem poglavju.

²⁸ Države v Latinski Ameriki so nastale iz bivših evropskih kolonij, pod vplivom evropske kulture so tako prevzele tudi evropsko diplomacijo (Hurrell 2004, 3).

bolj širila tudi mednarodna diplomatska mreža (Hamilton in Langhorne 1995, 110). Pomembno je postajalo javno mnenje, ki ni bilo naklonjeno tajnosti diplomacije²⁹ (Nicolson 1988, 36), prišlo je do velikega napredka v komunikacijskih tehnologijah (Hamilton in Langhorne 1995, 131–4). Velikih pet je ohranjalo ravnotežje moči, ostale države, med katerimi je bilo veliko na novo nastalih nacionalnih držav, pa so bile vse bolj nezadovoljne s svojim položajem. V luči periodičnih kriz, kolonialnih vojn in konfliktov na Balkanu in Bližnjem vzhodu se je to ravnotežje, ki je vse bolj odvisno postajalo tudi od ravnotežja tajnih vojaških zavezništev, porušilo.

Prva svetovna vojna, s katero sta v svetovno politiko vstopili dve novi velesili – Združene države Amerike (ZDA) in Zveza sovjetskih socialističnih republik (ZSSR), je uničila ravnotežje moči in zvezo velikih sil, hkrati pa tudi klasično diplomacijo, ki z zagovarjanjem vztrajnih in stalnih pogajanj in tajno diplomacijo ni bila sposobna preprečiti vojne (Vukadinović 1995, 38–9). Ameriški predsednik je zato razvil idejo o javni diplomaciji,³⁰ ki jo je vzpostavil na pariški mirovni konferenci, na kateri je bilo ustanovljeno Društvo narodov,³¹ prva mednarodna organizacija za zagotavljanje kolektivne varnosti, ki naj bi delovala kot forum za mirno reševanje sporov (Hamilton in Langhorne 1995, 137).

3.1.6 Diplomacija po I. svetovni vojni

Med obema vojnama se je tako izoblikoval celovit sistem mednarodnih odnosov, v katerem je zunanja politika pridobila na pomenu, z razvojem medijev je vse pomembnejše postajalo javno mnenje, mednarodni odnosi so postali znanstvena disciplina (Vukadinović 1995, 40–1). Vendar pa temu sistemu pod okriljem Društva narodov iz že tolikokrat premlevarjenih razlogov, v katere se na tem mestu ne bomo spuščali, ni uspelo preprečiti izbruha nove svetovne vojne.

Po drugi svetovni vojni je bila na podlagi izkušenj iz preteklosti ustanovljena Organizacija združenih narodov (OZN), ki vse do danes ostaja najpomembnejše središče diplomatske komunikacije (Vukadinović 1995, 60), s sprejetjem Dunajske konvencije o diplomatskih

---

²⁹ V očeh povojnih kritikov je bila tajnost največja pomanjkljivost francoske diplomacije (glej Berridge 1995, 4).

³⁰ Cilj javne diplomacije je bila (vsaj) javnost končnih pogodb med državami, ne pa nujno tudi proces njihovega sklepanja (Hamilton in Langhorne 1995, 154).

³¹ ZDA zaradi notranjepolitične situacije vanj niso vstopile.

odnosih je prišlo do celovite kodifikacije diplomatske prakse, z dekolonizacijo je raslo število držav (Hamilton in Langhorne 1995, 184; Benko 2000, 252), gibanje neuvrščenih pa je vsaj delno ponudilo protiutež napetostim med obema blokoma (Vukadinović 1995, 71–2).

Za čas hladne vojne je značilna t.i. totalna diplomacija (Hamilton in Langhorne 1995, 183), ki je prinesla povečanje obsega diplomatske dejavnosti in s tem potrebo po številčnejših misijah in diplomatskih srečanjih na vrhu. Spremenila so se tudi narava diplomacije in pogajalske tehnike (Vukadinović 1995, 39). S povečevanjem števila diplomatov (Hamilton in Langhorne 1995, 217–21) le-ti niso bili več tako povezani med seboj, zato se je spremenil tudi pogajalski proces. Razvijali so se *summiti* oz. srečanja na vrhu, naraščalo je število vladnih in nevladnih organizacij, v diplomacijo pa se je predvsem zaradi povečanja gospodarskih in družbenih vprašanj, s katerimi se je ukvarjala svetovna politika (Vukadinović 1995, 112–7), vključevalo vse več strokovnjakov (Hamilton in Langhorne 1995, 202–9).

V postmodernem svetu, kot ugotavlja Jazbec (2007, 886), ni več ločenosti med zunanjimi in notranjimi zadevami, prišlo je do medsebojnega vmešavanja v (tradicionalno) notranje zadeve. Silo se zavrača kot sredstvo za reševanje sporov, kodificirala so se striktna pravila obnašanja (držav), ki so samovzpostavljena, meje postajajo vse manj pomembne, varnost je utemeljena na preglednosti, medsebojni odprtosti, povezanosti in občutljivosti.

Na koncu 20. stoletja lahko ob povečanju števila držav, ki je sledilo razpadu vzhodnega bloka po hladni vojni, govorimo tudi o vključevanju novih, tako vladnih kot nevladnih³², akterjev ter povečanem obsegu in vsebinski razširitvi diplomatske komunikacije, kar odpira novo igralno polje z novimi kulturno-civilizacijskimi vprašanji (Vukadinović 1995, 111–20). Informacije postajajo vse bolj globalne, diplomatska in protokolarna praksa, ki sta nastali iz tradicije zahoda, postajata manj formalni, pravila komuniciranja in protokol se poenostavljajo (Grobvšek 2000, 74), diplomati postajajo 'generalisti', specialisti in *managerji* obenem (Hamilton in Langhorne 1995, 232–8). Postmoderna diplomacija (Jazbec 2007, 877) je vezana na procesa deteritorializacije in dehierarhizacije, evropski integracijski proces pa kaže na soodvisnost, ki je temelj mednarodnih odnosov v času globalizacije.

---

³² Langhorne (1998, 158) ugotavlja, da nevladne organizacije razvijajo svojo lastno diplomacijo, tako interno kot tudi z ostalimi akterji, državami in njihovimi predstavniki.

Benko (2007, 875) ugotavlja, da v diplomaciji 21. stoletja ni veliko novega – kvalitativno in kvantitativno so se razmere sicer spremenile, a njene funkcije slej ali prej ostajajo enake. Zato bi lahko kljub številnim spremembam, ki jih je diplomacija doživela skozi čas, povzeli francoskega diplomata Julesa Cambona (v Vukadinović 1995, 112), da se pravzaprav ne spreminja diplomacija, ampak samo njeno okolje. Bistvo diplomacije ostaja enako, saj se človeška narava ne spreminja, zato bodo države vedno potrebovale poštene ljudi, ki bodo lahko branili interese svoje države.

3.2 KODIFIKACIJA DIPLOMATSKE PRAKSE

Diplomatskega poklica se je v njegovem začetnem obdobju pogosto držal slab ugled. Vendar je sčasoma postajal vse bolj cenjen, tudi po zaslugi vse močnejšega občutka pripadnosti prepoznavnemu in svojevrstnemu poklicu. Ta občutek se je razvijal počasi, njegove prve znake je moč zaznati šele s pojavom prvih semi-profesionalnih priročnikov v 17. stoletju (Langhorne 2004a, 316). Iz tistega časa izvira tudi zmeda, ki spremlja pomen besede 'diplomatski', ki po eni strani opisuje proces mednarodnega političnega dogovarjanja in potencialnih vzrokov za njegov neuspeh, po drugi strani pa opisuje sam administrativni mehanizem diplomacije.

Če se osredotočimo na slednjega, ki je ločen od vsebine politik, je le-ta od sredine 19. stoletja začel privlačiti pozornost predvsem mednarodnih pravnikov do točke, ko je postalo vse bolj zaželeno, da se doseže splošni mednarodni sporazum, ki bo urejal pravila igre (Langhorne 2004a, 316) in končno kodificiral diplomatski poklic.

Obstoj nekaterih osnovnih privilegijev in imunitet je splošno priznan že od samih začetkov komunikacije, vse od časa antičnega Rima, ki je z Justinjanovim zakonikom ter *Corpus Juris Civilis* ponudil osnove za razvoj sodobnega prava diplomatskih imunitet, izhajajoč iz verske in ne iz pravne podlage. Vendar je odsotnost skupne kodifikacije postala še posebej očitna v času vnetega sodelovanja med italijanskimi mestnimi državicami v severni Italiji v času renesanse (Langhorne 2004a, 317), ki so s pojavom novih neodvisnih konfliktnih vladarjev in vlad vnesli precejšnje spremembe v diplomatske metode in običaje, ki so se izkazali za najboljšo alternativo vojni. Te spremembe so se v 16. in 17. stoletju razširile po vsej Evropi,

ko so razprave o vprašanih diplomatske prakse in predvsem precedenčnosti postale pomemben del diplomatske dejavnosti.

Sčasoma je prišlo do postopnega strinjanja, da bo ta pikolovska vprašanja glede postopkov treba opustiti. S koncem Napoleonovih vojn se je tako za diplomacijo začelo novo obdobje, ki je izhajalo iz principa trajne diplomacije (Langorne 2004a, 318). Nastal je prvi akt mednarodne, znotraj takrat obstoječe mednarodne skupnosti pa tudi univerzalne (Brglez 1998, 67), kodifikacije diplomacije – na Dunajski konferenci leta 1815 sprejet Dunajski pravilnik (*Régiment de Vienna*).³³ Temu nato vse do ustanovitve Društva narodov ni sledil noben drug poizkus dogovora, vsaj o osnovnih principih diplomacije ne (Langorne 2004a, 318).

Diplomacija je seveda obstajala tudi v drugih predelih sveta, a so se le v Evropi dovolj dolgo druga ob drugi nahajale majhne suverene države, ki so spletle tako osupljivo kompleksno mrežo (*ibid.*). Obenem je bila le Evropa, čeprav je bila politično razdeljena, kulturno poenotena. V 19. stoletju so se s pojavom prvih latinskoameriških držav in širjenjem evropske moči na vzhod začeli sklepati tudi dogovori z neevropskimi silami, ki so ponavadi vsebovali '*most-favoured-nation*' načelo recipročnosti.

Z ustanovitvijo Društva narodov so se pojavljale težnje po kodifikaciji diplomatske prakse, vendar se države kljub številnim poizkusom o njej niso uspele poenotiti (Langhorne 2004, 321–6). Eden izmed takih poizkusov je bil celo uspešen, četudi samo na regionalni ravni. Na šesti mednarodni konferenci ameriških držav v Havani (20. 2. 1928) je bila tako sprejeta Konvencija o diplomatskih funkcionarjih (*Convention regarding Diplomatic Officers*)³⁴ (Brglez 1998, 70), ki so jo ratificirale številne latinskoameriške države (Langhorne 2004a, 326). Ker je bila regionalna in ni vključevala nobene velesile, je bila njena nadgradnja v prihodnosti pričakovana. Predstavlja prvi multilateralni dogovor o diplomatskih vprašanih od leta 1818 in je po neuspelem poizkusu v Društvu narodov postavila pomemben precedens, ki so ga priznali in upoštevali tudi Združeni narodi pri oblikovanju Dunajske konvencije.

---

³³Pravilnik je leta 1818 s strani velesil bil dopolnjen še z Aachenskim protokolom, ki je uvedel nov položaj ministrov rezidentov (Brglez 1998, 67).

³⁴Ob tej konvenciji so bile sprejete tudi Konvencija o (diplomatskem) azilu, Konvencija o konzularnih agentih in Konvencija o mednarodnem zasebnem pravu (znana kot Kodigo Bustamente), s čimer je prišlo do razlikovanja med pravnima statusoma diplomatskih predstavnikov in konzularnih funkcionarjev (Brglez 1998, 70).

Sprva je kazalo, da tudi z OZN ne bo dosežen bistven napredek, saj je niso uvrstili med prioritete, vendar je temu nasprotovala Jugoslavija, saj sta »po letu 1933 nacistična in fašistična oblast bili odgovorni za številne kršitve in incidente, kot sestavni del njune agresivne politike se je oblikovala praksa, ki je utrla pot vojni« (Vlahovič v Langhorne 2004a, 327). Jugoslavija je opozorila, da se ta praksa utegne ponavljati, če OZN ne bo reagiral in začel z kodifikacijo pravil, ki se nanašajo na diplomatske stike in imunitete, podprle pa so jo tudi številne druge države. Sprva je temu nasprotovala Sovjetska zveza, ki je sčasoma omilila stališče (Langhorne 2004a, 327–9), kar je preko postopnega dela v odborih (odbora za mednarodno pravo) vodilo do Dunajske konference o diplomatskih odnosih in imunitetah,³⁵ kjer je bila sprejeta Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih ter dva opcijska protokola (Brglez 1998, 72), ki jo lahko štejemo kot celovito formalno ureditev diplomatske prakse. Pomembni dokumenti, ki so ji sledili, so še Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (1963),³⁶ Konvencija o specialnih misijah (1969) ter Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja (Brglez 1998, 73–7; Langhorne 2004a, 331).

3.3 RAZVOJ DIPLOMATSKEGA JEZIKA

Svet diskurza diplomacije ostaja svetovljanski (Bolewski 2007, 79). Ker so mednarodni odnosi vodeni kot odkrita interakcija, je jezik osnovno orodje diplomacije, dominanten medij v pogajanjih, ki izraža naše ideje in koncepte, ob tem pa ponuja sredstvo za razumevanje misli in pričakovanj druge strani.

Nicolson (1988, 122) razlikuje med tremi različnimi pomeni t.i. 'diplomatskega jezika': prvi je dejanski jezik, ki se ga uporablja v diplomatski praksi v medsebojnih srečanjih, *Lingua franca*, lahko bi rekli tudi 'delovni' jezik diplomacije; drugi je jezik oz. terminologija, ki jo diplomati vsakodnevno uporabljajo pri opravljanju svojega poklica; tretji pa je jezik, ki se ga v vsakodnevni praksi označuje za 'diplomatskega', taktnega.

---

³⁵ Dunajska konferenca je potekala od 2. 3.–14. 4. 1961 na Dunaju (Brglez 1998, 72).

³⁶ Sprejeta na kodifikacijski konferenci, ki je potekala od 4. 3.–22. 4. 1963 na Dunaju.

3.3.1 Lingua franca diplomacije

Od rimskega imperija naprej, preko Svetega rimskega cesarstva in kasneje rimskokatoliške cerkve, pa vse do 18. stoletja je bila latinščina glavni jezik evropske diplomacije, v katerem je potekala pisna in tudi verbalna komunikacija med državami (Satow 1979, 38; Nicolson 1988, 124),³⁷ za odnose na bolj regionalni ravni pa so se uporabljali tudi lokalni jeziki. V 18. stoletju se je počasi začela uveljavljati tudi francoščina, ki je tako kljub začetnim pridržkom nekaterih sil postala uradni jezik diplomacije. Uveljavila se je tudi pravica predstavnikov držav do uporabe lastnega jezika (Satow 1979, 40), čeprav ni nekega uradnega pravila o takšni uporabi.

S pojavom ZDA kot svetovne velesile je v svetu vse pomembnejša postala tudi angleščina, vse bolj pa se jo, predvsem zaradi njene razširjenosti,³⁸ uporablja tudi v diplomaciji (Bolewski 2007, 79). Čeprav tudi francoščina še vedno ostaja jezik oz. *lingua franca* diplomacije, si zdaj to mesto deli z angleščino.

Diplomacija se je skozi postopen razvoj mednarodne skupnosti razvijala v okviru njenih najmočnejših predstavnikov, prevzemala je elemente najdominantnejših kultur držav svojega časa. Skozi razvoj diplomacije, ki smo ga lahko opazovali, lahko torej vidimo, da je dominantni kulturi, ki je vplivala na razvoj diplomacije v določenem času, nujno sledil tudi njen jezik.

---

³⁷ Uporabljena je bila tudi za večino sporazumov, ki so bili v tem času podpisani (npr. vestfalski mir).

³⁸ Ocenjuje se, da angleščino ob 375 milijonih 'native speaker'-jev kot drugi tuji jezik govori še več kot milijarda ljudi.

4 DIPLOMATSKA KULTURA

Čeprav je razvoj diplomatske kulture kot sestavnega dela diplomacije potekal vse od njenih začetkov, je v mednarodnih odnosih to relativno nov koncept, ki ga bom skušala najprej opredeliti in poiskati bistveno, kar diplomate ločuje od drugih poklicev. Nato bom predstavila štiri različne poglede na obstoj in pomen diplomatske kulture, ki jih lahko zasledimo v teoriji mednarodnih odnosov.

Osredotočila se bom tudi na diplomatski poklic in njegov razvoj skozi čas, nato pa bom skozi idejo o 'idealnem diplomatu' iskala ideje in vrednote diplomatske kulture ter ugotavljala, kaj pomeni biti diplomat. Končni del tega poglavja bo namenjen diplomatski kulturi in njenim značilnostim danes ter razmišljanju o njeni prihodnosti.

4.1 POJEM, IDEJA IN IZVOR(I) DIPLOMATSKÉ KULTURE

Wiseman (2004, 3) ugotavlja, da je ideja o diplomatski kulturi bila neupravičeno podcenjen faktor – tako v raziskovanju diplomatske teorije kot tudi prakse. V praksi, kot ugotavlja, je diplomatska kultura postala široko sprejeta (*ibid.*), tako nemo (*tacitly*) kot eksplicitno, s strani vseh držav mednarodnega sistema, vseh mednarodnih institucij in tudi s strani mnogih 'nedržavnih' posameznikov in skupin. Tako tudi ameriško zunanje ministrstvo govori o »večni formalnosti (*formality*) mednarodne diplomatske kulture«, ki »zagotavlja, da so vse države upoštrevane enako in nepristrano« (Foreign Service Institute 2005, 5).

Sama ideja o obstoju diplomatske kulture izvira iz t.i. angleške šole teorije mednarodnih odnosov in njenega koncepta mednarodne družbe oz. družbe držav,³⁹ natančneje iz del Hadleya Bulla, enega njenih najvidnejših avtorjev, ki diplomatsko kulturo vidi kot del širše mednarodne politične kulture, v prihodnosti pa tudi kozmopolitanske kulture mednarodne družbe, ki je šele v nastajanju (Bull 1995, 304–5).

---

³⁹ Bull (1995, 13) pravi, da »mednarodna družba oz. družba držav obstaja, ko skupina držav z določenimi skupnimi interesi in vrednotami, ki se jih države zavedajo, oblikuje družbo v smislu, da države same sebe vidijo vezane s skupnim nizom pravil v medsebojnih odnosih in delujejo v skupnih institucijah«.

Že Wright, eden izmed utemeljiteljev angleške šole, ugotavlja, da je diplomatski sistem, ki ga imenuje '*master-institution*', odvisen od določenih skupnih institucij, ki jih imenuje 'skupna kultura' (Wright v Neumann 2002, 6). Bull diplomacije ne vidi več kot '*master-institution*', ampak jo uvršča med pet glavnih institucij sodobnega mednarodnega sistema – ravnotežje moči, mednarodno pravo, diplomacija, vojna in velike sile (koncert) – ki so odgovorne za vzdrževanje reda v tem redu in katerih funkcije v razmerju do le-tega raziskuje (Bull 1995, xv). Diplomaciji pripiše pet funkcij: informiranje, pogajanje, zbiranje informacij, minimaliziranje trenj ter simboliziranje obstoja družbe držav (Bull 1995, 163–6 in 172–7), med katerimi je za nas najpomembnejša ravno slednja.

Funkcijo simboliziranja družbe držav ob organizirani diplomaciji opravljajo tudi mednarodne organizacije, predvsem Organizacija združenih narodov. Diplomatski odnosi sicer niso vir medsebojnega priznanja pravic med državami, vendar ga predpostavljajo, kar predstavlja otipljiv dokaz obstoja družbe držav. Tako »diplomatski zbor v prestolnicah držav ne simbolizira le obstoja držav, temveč tudi obstoj organizirane mednarodne družbe kot celote«⁴⁰ in nanjo opominja vlado in prebivalce države gostiteljice (Bull 1995, 176), sam diplomatski poklic pa predstavlja »čuvaja ideje mednarodne družbe z namenom, da jo ohranja in krepi« (ibid.). Med diplomati obstaja določena 'kolegialnost', skupen pogled na svet pri delu v tujih prestolnicah, kjer so izolirani od svoje države in so v pogostih stikih z drugimi diplomati.

Neumann (2002, 8) ob njej izpostavi tudi Bullov opis funkcije zbiranja informacij, v čemer diplomat ne dosega hitrosti novinarja in ne globine učenjaka, vendar je edinstveno usposobljen za zbiranje informacij, ki so bistvene za vodenje mednarodnih odnosov. Meni, da je Bull bistvo zadel s poudarkom na praktični naravi diplomatskih veščin in obrti, ki je vezana na specifične situacije in kontekste in ni zgrajena, da traja, ampak predvsem zato, da je uporabna tukaj in zdaj. Koncept diplomatske kulture je tako »preskok zaupanja v empirična opazovanja« (ibid.).

Bull (1995, 304) razlikuje med diplomatsko kulturo, ki jo definira kot »skupno zalogo (*stock*) idej in vrednot, ki so skupna uradnim predstavnikom držav« (ibid.), ter mednarodno politično kulturo – intelektualno in moralno kulturo. Slednja določa odnos do sistema držav s strani družb (držav), ki ga sestavljajo.

---

⁴⁰ To simbolno vlogo diplomatskega zbora bom bolj natančno raziskala v nadaljevanju.

Tudi Neumann izhaja iz Bullove ideje o diplomatski kulturi, ki jo konceptualizira kot »vzajemno delovanje med diskurzom in prakso, kjer diskurz oblikuje 'skripte' in stališča subjektov, ki se, ko so sprejete in se jih uresničuje, v družbi utrjujejo (*sediment*) kot prakse. Te prakse so lahko razbrane tudi kot skripte in stališča subjektov. Ko se jih uresničuje, vplivajo nazaj na diskurz s tem, da ga potrjujejo, spreminjajo ali (v redkih primerih) v njem povzročijo kratek stik« (Neumann 2004, 1).⁴¹

Wiseman (2005, 410–1) o diplomatski kulturi govori kot »o nakopičenih (*accumulated*) normah, pravilih in institucijah komunikacije in predstavljanja, namenjenih izboljševanju odnosov in izogibanju vojn med političnimi entitetami, ki sodelujejo med seboj in se medsebojno priznavajo«. ⁴² Diplomatska kultura je tako drug način za opis norm in normativnega okvira diplomacije, ki vključuje kompleksno celoto norm – eksplicitnih v institucijah, pa tudi vrsto implicitnih v idejah in vrednotah (Wiseman 2004, 6). S tem je diplomatska kultura več kot le »'neo-weberjanski' organizacijsko-birokratski okvir za učinkovito promocijo nacionalnih interesov, osnovano na smotrnem in realnem upoštevanju vzajemnosti« (*ibid.*) in obenem več kot dialog med državami. Z vključevanjem pojma kulture tako dobimo celoto idej, vrednot in praks, ki so globoko ukoreninjene in pogosto nevprašljive (*unquestioned*) ter se jih pogosto jemlje kot samoumevne.

Diplomatska kultura po Wisemanu (2005, 410) izhaja iz treh virov:⁴³

- (1) *diplomatske prakse držav;*
- (2) *medsebojnega razumevanja in dogovorov o diplomatski praksi, kodificirani v mednarodnem pravu, kot na primer Dunajski konvenciji o diplomatskem in konzularnem pravu;*
- (3) *spominov in pisanja akademikov in diplomatov, ki jih lahko razdelimo na klasične, moderne in postmoderne.*⁴⁴

---

⁴¹ Neumann (2004, 1) ugotavlja, da biti diplomat pomeni »žonglirati s tremi različnimi narativami (*narratives*) samega sebe« (*ibid.*). Razvije tri skripte: prvi dve – birokratska, ki se ukvarja z vsakdanjim življenjem, in herojska oz. karierna – izhajata iz opredelitve Charlesa Taylorja v njegovem delu *Sources of the self*, Neumann pa jima doda še tretjo – skripto skromnega mediatorja. V nadaljevanju več o tej Neumanovi analizi diplomatskega poklica in s tem povezane identitete posameznika kot diplomata.

⁴² To definicijo povzame tudi Wilfried Bolewski (2008, 6; 2007, 75), ki poudari, da je treba te norme, pravila in institucije ločiti od pravnih obvez držav, izhajajočih iz mednarodnega prava, saj segajo preko le-teh.

⁴³ Prvi in delno drugi sta vključena že v poglavje o zgodovini diplomacije, tretji pa bo analiziran v poglavju o idealnem diplomatu.

Sestavljena je iz elementov, ki jih ni težko prepoznati, če upoštevamo, da se člani diplomatskega zbora in diplomatske skupnosti v mednarodnih organizacijah imenujejo kar kolegi – '*dear colleagues*' (Sharp 2004, 369). Ti elementi so:

- (1) medsebojno zavedanje, da služijo nacionalnemu interesu svojih držav, kot ga interpretirajo njihovi politični voditelji;
- (2) medsebojno zavedanje, da so člani kompleksnih organizacij, ki imajo lastne organizacijske in birokratske interese;⁴⁵
- (3) ohranjanje pogojev, ki diplomatom omogočajo delo – tukaj najbolj izstopa ideja diplomatske imunitete, ki diplomate na nek način ločuje od 'navadnih državljanov';
- (4) skrb, da proces komunikacije ne postane izvor nehotenih napetosti in konfliktov v odnosu;⁴⁶
- (5) poseben poudarek na razumevanju – ne le tega, kaj se dogaja na drugi strani, temveč tudi zakaj – skozi poglede ljudi, ki tam živijo;
- (6) naklonjenost mirnemu reševanju sporov (Sharp 2004, 369).

V kulturi, ki se je razvila med profesionalnimi diplomati, so torej postavljeni visoki standardi, ki jih diplomati težko dosegajo, saj diplomatska kultura – kultura diplomatov, kot je bilo že omenjeno, spada med 'male kulture'. Diplomati so v službi predstavljanja držav – 'velikih kultur', pri tem pa so prvenstveno tudi sami del teh kultur (*ibid.*). Diplomati tako težko dosegajo standarde, postavljene v svoji lastni kulturi,⁴⁷ saj so veliko bolj oblikovani kot člani svojih lastnih (nacionalnih) kultur.

---

⁴⁴ Med klasike Wiseman (2004, 2) uvršča Machiavellija, Grotiusa, Richelieua, Callièresa in druge, pa tudi klasika 20. stoletja Satowa in Nicolsona, med modernimi avtorji izpostavi teoretike mednarodnih odnosov (Carr, Morgenthau in Aron), diplomatske zgodovinarje (Keneddy), kronologe (*chroniclers*) diplomatske metode (Berridge, James, Langhorne, Hamilton), pisce angleške šole mednarodnih odnosov (Bull, Wright, Watson) ter pisce 'diplomatskih' spominov (Stearns, Seitz), med postmoderne pa Der Deriana, Cooperja, Siordanovo ter Sørnsena.

⁴⁵ Oba sta elementa 'kulture sočutja', ki jo je na primer moč zaslediti pri vojaki in nogometaših. Oboji delijo nek skupen pogled na življenje z ljudmi iz drugih ekip oz. vojsk, obenem pa ohranjajo zavest, da so prvenstveno nasprotniki (*ibid.*). Vendar pa je diplomatska kultura veliko širša, saj med diplomati obstaja tudi zavest, da so vključeni v skupne projekte, ali celo, da so del skupnega projekta.

⁴⁶ Iz tega elementa izhaja 'poklicni' poudarek na natančnosti in vljudnosti v komunikaciji ter ločevanju privatnih in službenih odnosov (*ibid.*).

⁴⁷ Navari (v Sharp 2004, 370) navaja vrsto diplomatskih kultur, ki so se razvijale v skladu s potrebami dinastičnih, absolutističnih ter republikanskih in liberalnih demokratičnih držav. Vsaka izmed njih je razvila svoje koncepte o tem, koga in kaj naj zastopa, kaj oblikuje interes in kaj so primerna sredstva za njegovo dosego.

Z vse širšim obsegom vprašanj v mednarodni areni in vključevanjem drugih akterjev, kot so strokovnjaki za razna področja, v diplomatsko delo, se pojavlja tudi teza, da je diplomatska kultura le še ena izmed kultur, ki se izoblikujejo v organizacijah (Sharp 2004, 370). Vendar kljub tem spremembam lahko ugotovimo, da bistvo, jedro diplomatskega poklica oz. posla, s tem pa tudi diplomatske kulture, ostaja nespremenjeno.

4.1.1 Avtonomna komponenta (element) diplomatske kulture

Za to jedro, idejo o neodvisno obstoječi kulturi z lastnim zavedanjem sveta, bi lahko trdili tudi, da je izvor nečesa drugega. Diplomacija je običajno predstavljena kot reakcija na stanje odnosov med ljudmi, ki obstajajo ločeno od nje, ko ljudje živijo v ločenih političnih enotah in ker te enote med seboj vzpostavijo odnose, nastane potreba po diplomaciji (*ibid.*). Der Derian⁴⁸ (v Sharp 2004, 370) se s tem konvencionalnim pojmovanjem diplomacije ne strinja v celoti, saj po njegovem zakriva njeno vlogo reproduciranja in ohranjanja stanja odtujitve – povnanjenja (*estrangement*) v odnosih med ljudmi. Diplomatska kultura je torej »mediacija odtujitve – povnanjenja (*estrangement*) s simbolno močjo in družbenimi omejitvami« (Der Derian 1987, 42).

Vsakič, ko diplomati s pogajanj o raznih temah skušajo uskladiti nacionalna stališča, delujejo po predpostavki, ki pripomore k (po)ustvarjanju sveta, v katerem so stališča o teh temah tako različna kot nacionalna. Diplomacija tako ne le upravlja posledice ločenosti, temveč s tem tudi reproducira stanje, iz katerega te posledice izhajajo, in s tem postane del procesa, v katerem se ljudi ohranja v stanju odtujitve drug od drugega. Ta argument se Sharpu (2004, 371) zdi problematičen zaradi konceptov odtujitve – povnanjenja (*estrangement*) in odtujitve (*alienation*), ki jih Der Derian uporablja, saj predpostavlja, da nobeno izmed teh stanj ni naravno okolje, iz katerega izhajamo, ampak je stanje povnanjenja (*estrangement*) in občutek odtujitve je treba vzdrževati, kar zahteva precejšen trud. Ideji oddaljitve in odtujitve pa vodita k še dvema – k procesu spoznavanja, ki je sicer jasen, ter dejanskemu naravnemu stanju, iz katerega stanje odtujitve izvira, ki pa je veliko bolj problematičen.

---

⁴⁸ Der Derian (1987, 5) v svoji knjigi *On diplomacy* ponuja alternativen pristop k zgodovini diplomacije, ki jo predstavi skozi »šest prepletajočih se paradigem za analizo izvorov in preobrazbo diplomacije«: 'mito-diplomacija', 'proto-diplomacija', diplomacija, 'anti-diplomacija', 'neo-diplomacija' ter 'teho-diplomacija'. Trdi, da diplomatskega sistema ne definira struktura sama, temveč »konfliktni odnosi, ki ga vzdržujejo, reproducirajo in včasih tudi spreminjajo« (Der Derian 1987, 106), diplomacijo raziskuje kot »mediacijo odtujenih (*estranged*) narodov, organiziranih v državah, ki medsebojno sodelujejo v sistemu« (Der Derian 1987, 42).

Diplomate si sicer lahko predstavljamo, kako tuje poskušajo narediti bolj znano (*familiar*) z negovanjem dobrih odnosov, ali celo, da znano skušajo narediti bolj tuje z vzpostavljanjem stanja vojne. Težko pa si jih predstavljamo, kako so vključeni v ohranjanje in utemeljevanja stanja odtujitve, saj se nam ob tem poraja vprašanje »odtujitve od česa«. Sharp (2004, 371) zato predlaga, da ločimo pojem povnanjenja (*estrangement*) od odtujitve (*alienation*), s čimer dobimo neodvisen element diplomatske kulture, ki je skupen le diplomatom in diplomatski dejavnosti.⁴⁹

To komponento, ki jo lahko imenujemo tudi 'kultura srečanja', lahko najlažje opišemo v njenih začetkih. Sharp (2004, 371) zato predlaga, da si zamislimo prototip odposlanca oz. odposlancev, pripadnikov svoje lastne kulture, ki so se odpravili na pot s trgovsko karavano. Pomikajo se proti novemu terenu, sistemu pravil, dogovorov, moči in avtoritete nekoga drugega ali proti prostoru med obema takima sistemoma, zato se poraja vrsta vprašanj o načinu komunikacije s tujci in načinu obnašanja do njih.⁵⁰ Pri tem ni toliko pomembno, da so te razlike morali uskladiti, preden so lahko vzpostavili odnose drug z drugim, temveč predvsem to, da so odnosi morali biti vzpostavljeni ne glede na razlike oz. kljub tem razlikam (Sharp 2004, 372).

Najti je torej treba način, kako živeti z nerazrešenimi razlikami, z medsebojnim priznavanjem tistega, kar je za drugo stran pomembno, ne da bi razumeli zakaj (*ibid.*). Vidimo torej može in žene, ki se gibljejo v nekem vmesnem prostoru in se ne trudijo, da bi razrešili razlike med tistimi, ki jih predstavljajo, ali vsaj ustvarili osnovo za njihovo medsebojno razumevanje, temveč da najdejo način za vzpostavitev in vzdrževanje odnosov med narodi, ki ohranjajo svoje načine razmišljanja nedotaknjene (Sharp 2004, 373). V tem prostoru med kulturami torej diplomati, nosilci svojih lastnih kultur, razvijajo svojo – diplomatsko – kulturo.

Za avtonomni element diplomatske kulture bi, če sploh resnično obstaja, lahko trdili, da obstaja le v prvotnih stikih oz. medsebojnih srečanjih, saj se vmesni prostor z različnimi interakcijami polni in ustvarja svoje lastne skupnosti. S časom se torej posebnost diplomatske kulture in potreba po njej zmanjšata. Sharp (2004, 374) je mnenja, da je tak pogled na

---

⁴⁹ Na tem mestu lahko potegnemo vzporednico z Neumannovo skripto 'skromnega mediatorja', o kateri bo govora kasneje.

⁵⁰ Sharp (2004, 372) navaja še več primerov takšnih srečanj in o vlogi odposlancev v njih.

diplomacijo osnovan na napačnem razumevanju zgodovine diplomacije. Meni namreč, da je treba na stike prenehati gledati s primarno zgodovinske plati – kot na odločilne dogodke, ki so se zgodili na različnih točkah v času med ljudmi. Če je nato ljudem dovoljeno, postajajo vse bolj seznanjeni drug z drugim in so si tako manj tuji.

Namesto tega je na stike potrebno gledati, kot da se pojavljajo znova in znova tudi med ljudmi, ki se deloma že dalj časa poznajo, do njihovega vzdrževanja pa pride zaradi odnosa, ki se med njimi razvije. V tem odnosu se obenem ohranja občutek ločenosti ter različnosti, stiki in neprekinjeni odnosi pa teh občutkov ne odpravijo skozi čas. Občutek ločenosti in različnosti sicer ni absoluten, saj lahko variira, a dokler obstaja med ljudmi, ki vzdržujejo odnose med seboj, bodo ti odnosi imeli diplomatski značaj (Sharp 2004, 374–5). Tisti, ki jih vodijo, pa bodo občutili zadrege (*predicament*) in obveze (*imperatives*), ki so pripomogle k nastanku in oblikovanju diplomatske kulture.

Neodvisen element diplomatske kulture tako ne odtuja, niti ne ustvarja potrebe po spoznavanju. Države in narode lahko diplomacija tako povezuje, kot tudi oddaljuje. Skupine, v katerih ljudje živijo, in pogoji, ki omogočajo ali otežujejo tem skupinam, da ohranjajo svojo ločenost in različnost, se lahko s časom spreminjajo (Sharp 2004, 375). A princip ločenosti ostaja konstanta, stalnica, odgovorni za ohranjanje odnosov med temi skupinami pa se bodo vedno znova znašli v vmesnem prostoru srečanj, kjer se bodo lahko zanesli le na avtonomni element diplomatske kulture.

Vendar je ob tem treba poudariti, da ta element deluje precej šibkeje kot nacionalne in državne komponente, s katerimi diplomati odraščajo in zorijo. Diplomati se zato v diplomatsko kulturo socializirajo počasi, skozi pridobljene izkušnje pa sčasoma pridobijo občutek, da s svojimi kolegi predstavljajo skupnost, ki je bolj kot ostali poklici⁵¹ povezana z mednarodnim svetom, ki ga predstavlja in pomaga voditi (Sharp 2004, 376). Diplomati torej ne le služijo svojemu poklicnemu svetu, temveč ga obenem tudi soustvarjajo.

---

⁵¹ Tudi pri predstavnikih drugih poklicev, npr. odvetnikih, profesorjih ali nogometaših, se lahko razvije močan občutek 'poklicne' pripadnosti, vendar so svetovi, v katerih delujejo, odvisni od mnogih stvari (Sharp 2004, 376).

4.1.2 *Esprit de corps* - diplomatski zbor kot simbol diplomatske kulture

Skozi svoje običaje in ceremonije, ki predstavljajo njegov pomemben del, diplomatski zbor potrjuje obstoj mednarodne družbe in obenem predstavlja simbol le-te (Bull 1995, 176). Diplomati so z diplomatskim zborom povezani v skupno telo, skupnost, ki pa presenetljivo ni omenjena v Dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih, čeprav v mednarodnem običajnem pravu ni dvoma o njenem obstoju (Dembinski 1988, 109–10). S prizadevanjem za stalen dialog in medsebojno prilagajanje stališč zbor odseva osnovne norme mednarodne diplomatske kulture (Sofer 2007, 33).

Vendar ni bilo vedno tako. V časih svojega nastanka v 15. stoletju zaradi raznih spletk in tekmovalnega vzdušja med diplomati, podprtega z neurejenimi pravili precedenčnosti, pogoji za sodelovanje med njimi niso bili najboljši (Sofer 2007, 31). Podlago za sodelovanje je ponudil šele Dunajski pravilnik (*Règiment de Vienna*). Ta je podal preprosto rešitev problema,⁵² ki je evropsko diplomacijo mučil stoletja.

Složnost zbora je vse do 20. stoletja imela podlago v aristokratskih koreninah (Vukadinović 1995, 205; Kappeler 2004, 355; Sofer 2007, 35), ko so aristokratsko 'bratovščino' nasledile skupne vrline, osnovane na skupnem razumevanju praktičnih koristi diplomacije in profesionalna solidarnost. To kulturno in profesionalno solidarnost, ki je vodila v izoblikovanje *esprit de corps*, sta opazila že Wicquefort in Callières⁵³ (Keens-Soper 2001b, 119). Diplomati so tako »živel v bližini in se drug do drugega vedli vljudno in pošteno tudi, ko so bili njihovi vladarji med seboj v vojni« (Picquet v Keens-Soper 2001b, 119). Vendar njihov odnos ni bil odraz medsebojne pripadnosti, ampak pripadnosti normam mednarodne družbe (Sofer 2007, 35). Diplomatski zbor tako predstavlja koherentno skupino s skupnimi profesionalnimi vlogami in obveznostmi.

Na oblikovanje diplomatskega zbora v določeni prestolnici vplivajo le države, ki tja pošljejo svoje predstavnike, zato je njegova sestava z osebnostnega vidika precej raznolika. Vendar pa se je v razdrobljenem, spreminjajočem se svetu diplomatski zbor izkazal za enakopravno, enotno in opazno družbeno skupino (Sofer 2007, 35), ki se na podlagi privilegijev in imunitet

---

⁵² Vrstni red je bil določen glede na datum sprejetja akreditivov (*ibid.*), kar ostaja tudi dandanašnja praksa.

⁵³ Več o njunem razmišljanju o diplomaciji in diplomatih v nadaljevanju.

loči od navadnih državljanov. Čeprav so diplomati različnih narodnosti, so vezani na stalne univerzalne standarde mednarodne skupnosti (Anderson 1993, 121). Zato se nenehoma trudijo najti pravo ravnotežje med interesi svojih držav in delovanjem znotraj zbora, še posebej, če se politika njihovih držav ne sklada z diplomatskimi normami (Sofer 2007, 35).

Ta dvojnost bližine in odtujenosti je neločljivo vezana v diplomatski poklic, ki je vedno obdan s sumničavostjo in z deljeno zvestobo. Tudi Der Derian (1987, 30–43) izpostavi težaven položaj, v katerem se diplomat znajde z razdvojenostjo med solidarnostjo in odtujenostjo. Za razumevanje diplomatskega zbora moramo torej upoštevati dvojno lojalnost diplomata (Sofer 2007, 36), saj se interesi njegove države in njegova solidarnost s kolegi iz zbora vedno ne ujemajo in prihajajo v nasprotje z njegovim diplomatskim prepričanjem. Kljub njenemu hegemonškemu prikazu pa diplomacija v svojem pogledu ostaja svetovljanska, ob tem pa je v njej najti tudi občutek etične in družbene ekskluzivnosti (*ibid.*).

Našo razumevanje diplomatske kulture ni veliko napredovalo od časov Hedleya Bulla in njegovih misli o njej (Bull 1995, 156–77, 304). V diplomatski literaturi, kjer se večino pozornosti namenja formalnemu vidiku – ceremonialu (pogosto se pozablja na interni dialog med diplomati, bolj neformalno plat interakcij) (Sofer 2007, 32) – lahko najdemo tri pomene, ki so pripisani diplomatskemu zboru (Sofer 2007, 36). Prvi ga opredeli kot določeno družbeno skupino, drugi kot skupne vzorce razmišljanja in skupnih pomenov, kjer zbor predstavlja transnacionalno epistemološko skupnost – meta-skupnost in obliko identifikacijske tvorbe, tretji pa ga opisuje kot kolegialnost, vtakano v vedenje (*manners*) in kot inter-subjektiven odnos med profesionalnimi diplomati.

Diplomati so med 'državnimi' poklici edinstveni v svoji ponotranjeni (*inherent*) povezanosti med etiko in profesionalnimi sposobnostmi (*ibid.*), saj večina ostaja vdana principom, ki predstavljajo bistvo mednarodne etike – razumnosti, preudarnosti in odgovornosti. Skrb za interese lastne države zato ne izključuje moralne obveze do mednarodne družbe.

Diplomatski zbor ohranja formalno in legalno enakost držav in ker predstavlja utelešenje mednarodne družbe (Keens-Soper 2001b, 119) in s tem diplomatske kulture, je za diplomata najboljši prostor za strokovno delovanje. V svoji pluralistični in multinacionalni naravi pa tako predstavlja »idealizirano ikono mednarodne družbe držav skozi različna časovna

obdobja; mogoče celo imaginarno in miroljubno mednarodno družbo, ki bi lahko obstajala« (Sofer 2007, 36).

4.2 RAZLIČNI POGLEDI NA DIPLOMATSKO KULTURO ZNOTRAJ MEDNARODNIH ODNOSOV

O diplomatski kulturi konkretno je v literaturi, ki se ukvarja z mednarodnimi odnosi, izredno malo napisanega, vendar lahko, kot ugotavlja Wiseman (2005, 412), kljub temu med njimi razločimo štiri glavne ontološke perspektive. Za prvo perspektivo diplomatska kultura obstaja, njen pomen pa je podcenjen, za drugo diplomatska kultura obstaja, vendar ni pomembna, tretja obstoj diplomatske kulture ignorira ali jemlje kot samoumevno, za četrto pa diplomatska kultura obstaja, vendar škoduje nacionalnim interesom.⁵⁴ Naslednje strani bodo namenjene analizi teh štirih pogledov.

4.2.1 Diplomatska kultura obstaja, njen pomen pa je podcenjen

Nedvomno je v to skupino pristopov najprej treba uvrstiti avtorje angleške šole (predvsem Bulla in Der Dariana⁵⁵), ki se ukvarjajo s konceptom mednarodne družbe oz. družbe držav.⁵⁶ V tem mednarodnem sistemu je ena izmed funkcij diplomacije simboliziranje obstoja družbe držav (Bull 1995, 176), diplomatski poklic pa ohranja in krepi idejo le-te.

Tako lahko govorimo o »skupni zalogi (*stock*) idej in vrednot, ki so skupne uradnim predstavnikom držav« (Bull 1995, 304), ki pa niso bile ustvarjene v določenem trenutku, temveč so se razvijale skozi stoletja na podlagi družbenih oz. kulturnih praks uradnih predstavnikov držav v vrsti diplomatskih institucionalnih okvirjev, kjer so vodile do določenih pravil obnašanja. Skozi ta proces je prišlo tudi do njihove postopne kodifikacije, ki jo lahko opazujemo skozi ključne dogodke v zgodovini – vestfalski mir, Dunajski kongres, versajski mir, sprejetje dunajskih konvencij o diplomatskem in konzularnem pravu.

---

⁵⁴ V prvo lahko uvrstimo klasične politične filozofe, diplomatske zgodovinarje in predvsem pisce angleške šole, v drugo tradicionalne teoretike teorije pogajanj, v tretjo komentatorje svetovnih zadev in neo-realiste, v četrto pa neo-konzervativce.

⁵⁵ Delo Der Deriana sicer predstavlja odmik od angleške šole (Neumann 2002, 24).

⁵⁶ O tem konceptu je bilo govora že v prejšnjem poglavju.

Diplomatska kultura je tako »manifest kulture mednarodne družbe« (Der Derian 1987, 35) in se je (z vidika te perspektive) razvijala preko procesa razvoja družbe držav (Wiseman 2005, 412).

Pomembna značilnost diplomatske kulture, ki jo zasledimo skozi delo Bulla, je, da so njene ideje in prakse kljub domnevno zahodnjaškim oz. evropskim koreninam postale široko sprejete tudi med 'ne-zahodnimi' državami (Bull 1995, 176–7, 250; Wiseman 2005, 413).⁵⁷ Bull (1995, 176–7) to »nenavadno pripravljenost držav vseh regij, kultur, prepričanij in stopenj razvoja, da sprejmejo pogosto nenavadne in staromodne diplomatske postopke, ki so nastali v Evropi in v drugem času«, vidi kot »enega izmed najvidnejših indikatorjev o univerzalni sprejemljivosti ideje mednarodne družbe danes« (*ibid.*).

Temu bi težko rekli »triumf Zahoda v preobleki« (Wiseman 2004, 7), ampak je vzrok treba iskati v solidarnem cilju diplomacije. Bull ugotavlja, da »je v svetovnem mednarodnem sistemu, v katerem so države številčnejše, globlje razdeljene, z bolj neopredeljenimi (*unambiguous*) udeleženci v skupni kulturi, simbolna vloga diplomatskega mehanizma zato mogoče še bolj pomembna« (Bull 1995, 176) kot v preteklosti. S tem dopušča možnost, da se diplomatska kultura lahko povzdigne nad svoje zahodnjaške korenine in se pojavi kot »novi transcendentalni diskurz, ki privlači vse člane družbe držav: velike in male sile; revne in bogate; demokratične in nedemokratične« (Wiseman 2004, 7).

4.2.2 Diplomatska kultura obstaja, vendar ni pomembna

Ta pristop k diplomatski kulturi izhaja iz teorije pogajanj, najkonkretnije pa je zastopan v delu Raymonda Cohena (1997) *Negotiating Across Cultures*, v katerem Cohen proučuje pomembnost kulture v mednarodnih pogajanjih. Čeprav je večina propadlih pogajanj rezultat različnih interesov pogajalskih partnerjev, ugotavlja, da »kulturni faktorji lahko otežujejo splošne odnose in občasno tudi zakomplicirajo, podaljšajo ali celo onemogočijo pogajanja tudi tam, kjer je drugače mogoče najti skupno osnovo za sodelovanje« (Cohen 1997, 8).

---

⁵⁷ Wiseman (2004, 7) kot lep primer tega sprejemanja navede diplomatski priročnik *Bilateral Diplomacy* bivšega indijskega veleposlanika Kishana Rane, ki je napisan »bolj v duhu Calliëresa in Satowa, kot pa Kautilye«.

Cohen (1997, 216–7) navaja dva glavna pogajalska modela – rezultatsko orientiran '*low context*' model, ki uporablja predvsem verbalno in direktno komunikacijo, značilen za individualistične družbe, kot npr. ZDA; ter na odnose usmerjen '*high context*' model, ki uporablja bolj neverbalno in indirektno komunikacijo, značilen za tradicionalno medsebojno odvisne družbe.⁵⁸ Zavrne trditev, da diplomate diplomatska kultura povezuje bolj, kot jih njihove lastne kulture (Cohen 1997, 22–3), in so tako sposobni izničiti vpliv teh kultur na pogajanja.

Predpostavi, da »skupno strokovno znanje lahko resnično premaga ovire, izhajajoče iz kulturnih razlik v komunikaciji in pogajanjih« (Cohen 1997, 4), in da, kot ugotavlja že Nicolson (Nicolson v Wiseman 2005, 414), »obstaja univerzalen diplomatski jezik, sestavljen iz posebnih besed in fraz, ki ga uporabljajo diplomati za medsebojno komunikacijo«. Lahko bi torej govorili o diplomatski kulturi, vendar bi bilo prenagljeno sklepati, da le-ta »izniči učinke medkulturnih razlik« (Cohen 1997, 20).

Cohen torej priznava obstoj diplomatske kulture, vendar obenem meni, da njen vpliv pogajalcem le do določene mere pomaga premagati medkulturne razlike. Skeptičen je do njene pomembnosti, saj na pogajalce močno vpliva njihovo kulturno ozadje (*ibid.*; glej tudi Kimmel 1994, 37). Ob diplomatih se vse bolj pojavljajo tudi drugi akterji, ki prevzemajo včasih izključno diplomatska pogajalska mesta (Cohen 1997, 22–3), z razvojem diplomatske službe, ki se oddaljuje od svojih aristokratskih korenin, pa ideja o koherentni diplomatski kulturi vse bolj izginja.

Pogled Cohena torej diplomatski kulturi pripisuje veliko manjši pomen kot Bull, ob tem pa se strinja s trditvijo, da je diplomatska kultura v upadu, kar je v nasprotju z modernejšim in bolj realnim pristopom diplomatskih služb od Švedske do Avstrije, za katere se ponovno izumlja kot transnacionalna, ali vsaj mednacionalna, profesionalna (*epistemic*) skupnost (Hannerz v Wiseman 2005, 414).

Pogajalska teorija se torej osredotoča predvsem na proces pogajanj in pogajalske tehnike med racionalnimi akterji in tudi tisti teoretiki, ki resno obravnavajo idejo kulture in celo priznavajo obstoj diplomatske kulture, so nagnjeni k podcenjevanju le-te (Wiseman 2005, 414).

---

⁵⁸ Cohen diplomatske kulture ne uvrsti v nobenega izmed modelov. Lahko bi v njej našli elemente obeh, a to je stvar podrobne analize (Wiseman 2005, 414).

4.2.3 Ignoriranje obstoja diplomatske kulture ali jemanje njenega obstoja kot samoumevno

Za tretji pogled, ki izvira iz normativne teorije (*norm theory*) mednarodnih odnosov, bi lahko rekli, da ni pogled, ampak zaslepljenost (Wiseman 2004, 9). To je tudi pogled, ki ga uporablja veliko pomembnih piscev o svetovnem dogajanju, najbolj pa med njimi izstopa Samuel Huntington.

Huntington (1996) v svoji slavni teoriji civilizacij trdi, da »kulturne skupnosti zamenjujejo blokovsko delitev hladne vojne« in da »meje med civilizacijami postajajo glavne črte konflikta v svetovni politiki« (Huntington 1996, 125). Po Huntingtonovo spopad ne poteka med vsemi civilizacijami naenkrat v obliki apokaliptične vojne civilizacij, ampak je bolj osredotočen na delitev 'Zahod proti ostalim', kar pa je popolnoma v nasprotju z Bullovo in Watsonovo razširjeno teorijo o mednarodni družbi (Wiseman 2005, 414). V Huntingtonovem svetu so si kulturno različne civilizacije nezdržljivo nasprotne, nimajo skoraj nobenih skupnih interesov, ohranjajo ločene, včasih celo izključujoče identitete in vrednote ter so tako obsojene na medsebojen spopad.

Vendar se Huntington ne ukvarja s tremi pomembnimi vprašanji – z oblikovanjem samopodobe in 'podobe drugega' v teh civilizacijah; z načinom, kako se te podobe predstavlja drugim civilizacijam in celotnemu svetu; ter vlogo, ki jo (če sploh) pri tem igrajo diplomati in diplomatska kultura, znotraj katere delujejo. Civilizacije same po sebi nimajo diplomatov. Huntington tako prezre diplomatsko kulturo (*ibid.*) in, brez da bi se zavedal pomirjevalnega učinka diplomacije, pristane pri zanj neizogibnem spopadu civilizacij. Z demonstracijo obstoja mednarodne diplomatske kulture in njenega vpliva na obnašanje držav, tudi tistih z domnevno civilizacijskimi identitetami, bi Huntingtonovo tezo torej lahko izpodbijali. To dokazuje tudi vrsta diplomatskih izmenjav med različnimi 'civilizacijami', ki jih je diplomatska kultura olajšala.

Ob svetovanju zahodnim politikom, kako zmagati v spopadu civilizacij, Huntington ignorira vrsto globoko integriranih medkulturnih pravil, zakonov, dogovorov in norm, ki predstavljajo medij za reševanje sporov med državami, spadajoče med domnevno nasprotujoče si

civilizacije (Wiseman 2004, 9). Huntington tako prezre sredstva komunikacije in predstavljanja, med katerimi je veliko orodij diplomatske kulture, ki bi utegnila ublažiti spor, ki se ga boji in pred njim svari.

4.2.4 Diplomatska kultura obstaja, vendar škoduje nacionalnim interesom

Zadnji od opisanih pogledov, ki je v ZDA že dolgo obstajal, s predsedovanjem Georga Busha ml. pa je dobil nov, bolj ideološki pridih, sicer priznava obstoj diplomatskih institucij in običajev, vendar je do njih močno skeptičen. Ta skepticizem sega nazaj vse do časov ameriškega izolacionizma in previdnosti do evropskega aristokratskega pridiha, ki ga je imela diplomacija, in se je Američanom zdel neprijeten (Wiseman 2005, 415), zato so do nje tudi ohranjali distanco. Tudi ko so določene prakse sprejeli, so jih sprejeli na način, ki jih je ločil od Evropejcev,⁵⁹ kar je ohranjalo mnenje, da ZDA niso popolnoma del diplomatskega sistema, da so njen pridružen in ne polnopraven član.

Po napadih 11. septembra je oživila neokonzervativce in nova administracija je naznanila novo, agresivno ameriško zunanjo politiko, ki je razglasila globalno vojno terorizmu, vse to pa je obudilo ameriško nenaklonjenost diplomaciji. State Department je bil pod velikim pritiskom, da zaradi svoje liberalne nagnjenosti k mirnim reševanjem sporov in pretiranim zblíževanjem s tujimi elitami premalo podpira predsednika (*ibid.*). V očeh neokonzervativcev so diplomati bili socializirani skozi diplomatsko življenje v tujini in so zato izgubili občutek za ščitenje ameriških interesov.

Wiseman (416–25) zato razvije tezo, da se ameriška administracija ni zapletala le z bistvenimi (*substantive*) ameriški zakoni, ampak je zadela tudi ob vrsto normativnih omejitev, ki predstavljajo diplomatsko kulturo. S to tezo v svojem članku na podlagi petih medsebojno povezanih norm diplomatske kulture – (1) uporabe sile le kot skrajna možnost, (2) transparentnosti, (3) trajnega dialoga, (4) multilateralizma in (5) vljudnosti oz. olike – ki so široko sprejete, lahko bi rekli celo internalizirane, znotraj mednarodne skupnosti, analizira vojno v Iraku.

---

⁵⁹ Nekatere izmed takšnih praks so npr. pretirano natančno podpisovanje pogodb, nepriznavanje sovražnih režimov in veliko število politično imenovanih ambasadorjev (*ibid.*).

Teh norm ameriška administracija sprva ni upoštevala, vendar se je sčasoma bila prisiljena ukvarjati z vsako izmed njih, saj ji v njenem samem vrhu ni uspelo razumeti, da so nekatere norme globoko zakoreninjene in zato njihove moči ni mogoče ignorirati (Wiseman 2005, 418). Tako Busheva administracija ni kršila le mednarodnega prava, temveč zavedno tudi ključne norme diplomatske kulture, kar je v mednarodni skupnosti vzbudilo ostro nasprotovanje.

Wiseman (2005, 426) zaključuje, da je primer Iraka podkrepil prvo perspektivo, in ugotavlja, da je mogoče prepoznati nekatere opazne značilnosti diplomatske kulture ter da je možno pritrditi njenemu pomenu, saj prav ta kultura predstavlja neodvisni element, ki pojasnjuje vedenje držav. Diplomatska kultura torej ni evropski artefakt, kot menijo nekateri, temveč »ključni sestavni element svetovne mednarodne družbe« (*ibid.*).

4.3 DIPLOMATSKI POKLIC

4.3.1 Razvoj

Razvoj diplomacije kot poklica smo lahko opazovali že skozi razvoj diplomacije, konkretnije od renesanse naprej, najprej s pojavom stalnih ambasadorjev, nato pa s postopno kodifikacijo diplomatske službe. Diplomati so se tako preko osebnih odposlancev vladarja ali njegovega glavnega upravnika zunanjih zadev sčasoma razvili v javne uslužbence, njihov poklic pa je vse bolj postajal kariera (Kappeler 2004, 355). A njihovo osebno in družbeno ozadje in zahtevane kvalitete za kvalitetno opravljanje poklica se vse do začetka 20. stoletja praktično niso spremenili.

Diplomatski poklic, ki se ga je v njegovem začetnem obdobju renesančne diplomacije pogosto držal slab ugled, je sčasoma postajal vse bolj cenjen, tudi po zaslugi vse močnejšega občutka pripadnosti prepoznavnemu in svojevrstnemu poklicu z znanjem in s sposobnostmi, ki jih primerni kandidati lahko skozi primerno izobraževanje pridobijo (Langhorne 2004, 317). Ta občutek se je razvijal počasi, njegove prve znake pa je moč zaznati šele s pojavom prvih semi-profesionalnih priročnikov v 17. stoletju. Izoblikovala so se pravila o vedenju diplomatov, njihovi izobrazbi ter izbiri. Diplomati petih velikih evropskih držav so sestavljali nekakšen

elitni klan (Vukadinović 1995, 32) – Callieres je že leta 1716 omenjal »korporativno identiteto diplomatov /.../, ki ni bila odvisna od njihove nacionalne pripadnosti«⁶⁰ (Callieres v Vukadinović 1995, 32) – ki se je gibal po evropskih krogih in na podlagi svojega poklicnega znanja ter zvez in poznanstev reševal vrsto vprašanj.

Diplomat je tako praviloma prihajal iz višjega družbenega okolja, iz uglednih družin, pogosto tudi diplomatskih rodbin (Vukadinović 1995, 123), od njega se je zahtevala zelo dobra izobrazba s področja umetnosti in zgodovine, če je le bilo mogoče, tudi prava. Moral je imeti očarljivo osebnost in odlično oliko, govoriti vsaj dva 'civilizirana' jezika – na začetku je bila obvezna latinščina, ki jo je nato nasledila francoščina (Anderson 1993, 100; Kappeler 2004, 355). Imeti je moral tudi precejšnja lastna finančna sredstva, saj so veliko časa veleposlaniki morali sami financirati svoje bivanje – tako prostore, v katerih so bivali,⁶¹ kot tudi vso osebje. Zaželeno je bilo tudi, da je bil poročen in da je tudi njegova žena imela podobne kvalitete, saj se je od nje pričakovalo, da bo odlična gostiteljica (Kappeler 2004, 355). Tako ne preseneča, da so diplomatsko službo opravljale tudi izjemne osebnosti, kot so na primer Metternich in Bismark pa tudi Benjamin Franklin.

Diplomati tako niso imeli težav pri vključevanju v visoke kroge države prejemnice (Anderson 1993, 121; Vukadinović 1995, 205), kjer so pogosto preživeli veliko število let. Na ta način so postali strokovnjaki za analiziranje dogodkov in politik na lokalni ravni in so svoji državi lahko nudili izredno dragocen vpogled vanje (Kappeler 2004, 355). Diplomati tega obdobja so bili svetovljani, zaradi svojih pogledov na življenje in politiko, opravljanja službe v tujini ter posledičnega poznavanja sveta bolje od domovine so brez težav našli skupni jezik, saj so predstavljali posebno skupnost (Vukadinović 1995, 123), celo njihovi prijatelji so bili pogosteje kot sodržavljanji kolegi diplomati iz drugih držav.

Vendar so po drugi strani zaradi osebnega ozadja in dolge odsotnosti od doma postali nezainteresirani za dogajanje v svoji državi, kar je predstavljalo oviro, ko so se morali pogajati v njenem imenu (Kappeler 2004, 355). Zanašati so se morali na natančna navodila in če le-teh niso imeli, se niso bili pripravljani obvezati nobenim večjim dogovorom ali bistveno

---

⁶⁰ Zveze, nastale v mladosti na šolah in univerzah, ter podobne poklicne izkušnje so omogočale domačnost in poklicno solidarnost. Na podlagi svojih preferenc so znali poiskati izhod v sili in skleniti kompromis tudi, ko so reševali zelo zapletena vprašanja, glede katerih so bila mnenja popolnoma deljena, in so imeli zelo natančna navodila s strani svojih držav (Vukadinović 1995, 32).

⁶¹ Iz teh prostorov so se postopoma razvila prva veleposlaništva (Vukadinović 1995, 205).

popuščati v pogajanjih. Zaradi tega so se za pomembna in kompleksna pogajanja še vedno v veliki meri uporabljale *ad hoc* diplomatske skupine.

Z ustanovitvijo prvih ministrstev za zunanje zadeve v 18. in 19. stoletju in postopno institucionalizacijo so se začela veleposlaništva širiti, pojavili so se še pomočniki, vodje posameznih oddelkov, aparat, ki je deloval v predstavnih, je postal poklicen (Vukadinović 1995, 205). Diplomati so se še vedno izbirali na podlagi njihovega rodu, znanja tujih jezikov, lepega vedenja in poznavanja zemljepisa, za ostalo se je pričakovalo, da bodo to diplomati pridobili z izkušnjami med opravljanjem dela. Takrat je torej veljala za najpomembnejšo izbira mladih ljudi, ki se bodo kasneje sami znašli v diplomatski praksi. Z razvojem diplomacije se je, predvsem po prvi svetovni vojni, vse bolj začelo postavljati vprašanje diplomacije kot poklica – kot so na primer vprašanje znanj in izobrazbe, ki so zanj potrebna, ter izbire med vse številčnejšimi kandidati.

Po prvi svetovni vojni podpisani mirovni sporazumi so bili oblikovani s strani politikov in ne diplomatov, ki so se tako znašli v novem okolju multilateralne diplomacije, kjer so se med drugim soočali tudi z diplomati Sovjetske zveze in nacistične Nemčije, večinoma partijskimi privrženci, ki niso veliko dali na upoštevanje diplomatskih običajev (Kappeler 2004, 356). Zunanja ministrstva so se reorganizirala, omogočila so večjo demokratizacijo izbirnega procesa bodočih diplomatov in bolj fleksibilno strukturo, ki omogoča napredovanje najboljših (Hamilton in Langhorne 1995, 169). Na reorganizacijo pa je seveda vplival tudi tehnološki razvoj, ki je močno pospešil tok informacij (Vukadinović 1995, 41). Z izbruhom svetovne gospodarske krize se je pojavila tudi ekonomska diplomacija, ki ni bila zaupana 'tradicionalnim' diplomatom (Kappeler 2004, 356), ampak so se z njo ukvarjali predstavniki pristojnih ministrstev.

4.3.1.1 Spremembe po drugi svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni so tradicionalni diplomati igrali pomembno vlogo pri uveljavitvi sveta multilateralne diplomacije, a so se vse bolj morali zanašati na nasvete strokovnjakov iz drugih ministrstev, ki so vse prehitro hoteli prevzeti pogajanja v svoje roke (Kappeler 2004, 356). Povečalo se je število področij, s katerimi se diplomacija ukvarja, razširil se je njen obseg, s tem pa tudi število tistih, ki se z njo ukvarjajo. Diplomacija je postala vse bolj specializirana,

v njeno oblikovanje so pogosto vključeni akademiki in drugi strokovnjaki, vendar so diplomati še vedno izvrševalci zunanje politike in se njihove metode, ki se drugim pogosto zdijo birokratske, razlikujejo od znanstvenih (Vukadinović 1995, 209–13).

V mnogih državah se je zato pojavila potreba po boljšem šolanju in pripravi na diplomatski poklic, kar je sicer ugodno vplivalo na ohranjanje diplomatske kulture (Kappeler 2004, 356), ki se mora nenehno prilagajati na nove okoliščine. Vendar so bili tega šolanja deležni le uradniki na zunanjih ministrstvih, ne pa tudi ostali uradniki, ki so bili vse bolj vključeni v diplomatsko dejavnost, kot tudi ne uradniki mednarodnih organizacij. Vendar tudi na tem področju lahko govorimo o napredku, saj se odpirajo nove šole za mlade diplomate v OZN (Čaćinović 1994, 26), velik korak na tem področju pa je storila tudi Evropska unija (Monar 2000).

S povečanjem števila držav je tudi mednarodno okolje postalo vse bolj multikulturno, vendar je večina teh novih držav nastala iz bivših kolonij. Zato so njeni predstavniki vsaj do neke mere prevzemali kulturo svojih kolonizatorjev, saj so se diplomati novonastalih držav šolali v službah kolonizatorskih zunanjih ministrstev (Kappeler 204, 357). Tako so prevzeli tradicionalno diplomatsko kulturo, ki ni bila prilagojena novim razmeram v mednarodni skupnosti, kar se je očitno kazalo tudi v diplomaciji.

Z večjo vlogo in povečanjem števila mednarodnih organizacij, tudi specializiranih (Vukadinović 1995, 209), se je povečalo število strokovnjakov za posamezna področja, ki niso imeli diplomatskih izkušenj (Kappeler 2004, 357). Mednarodne organizacije, kot tudi velesile med hladno vojno, včasih zavzemajo ostro stališče proti posameznim državam, še posebej malim in revnim, da tako vplivajo na njihovo odločitev, zato bi v teh primerih težko govorili o velikem vplivu diplomatske kulture na ta način pogajanj. Tradicionalno izobraženi diplomati na te 'prišleke' gledajo z nerazumevanjem (Bučar 2007, 868).

V zadnjem času smo priča tudi povečanju števila drugih mednarodnih akterjev – nevladnih organizacij, lobijev, multinacionalnih podjetij ter skupin pritiska. Ti novi subjekti so se iz obrobja mednarodnega političnega procesa, kjer so bolj ali manj bili gledalci, prelevili v pomembne aktivne igralce, ki so začeli razvijati nov pristop in nove načine obnašanja (Langhorne 2004b, 339). Ker le-ti dolgo časa niso bili vključeni v diplomatski proces, četudi so njihovi predstavniki aktivno sodelovali z diplomati, jim ni bilo treba prevzeti diplomatske

kulture (Kappeler 2004, 357). Nevladne organizacije tako med seboj kot z drugimi akterji razvijajo svojo lastno diplomacijo (Langhorne 1998, 158), zato bi lahko rekli, da diplomatska dejavnost ni več izključno v rokah diplomatov.

Vendar vse te spremembe s porastom multilateralne diplomacije na čelu, kot ugotavlja Bull (1995, 168), ne pomenijo zmanjšane vloge profesionalnega diplomata, temveč le spremembe v načinu njegovega dela, diplomaciji pa ostaja osrednja vloga pri vzdrževanju svetovnega reda (Bull 1995, 172).

4.3.2 Ženske v diplomatskem poklicu

Ni naključje, da sem pisala o diplomatih, ki so opravljali diplomatski poklic, v moškem spolu, saj je do konca druge svetovne vojne to bil praktično izključno 'moški' poklic. To je bila posledica ženske vloge v družbi, kjer so ženskam odrekli lastnosti, ki bi jih moral imeti diplomat – hladnokrvnosti, objektivnosti in potrpežljivosti (Čačinovič 1994, 41). Dolgo časa je minilo celo, preden so se smeje soproge pridružiti svojim možem v tujini (Vukadinović 1995, 150), saj je veljalo, da so ženske preveč nediskretne in tako lahko marsikaj izdajo sovražnim ušesom.

Izjemi, ki potrjujeta pravilo, sta bili maršalica de Guebrianova, zastopnica Ludvika IV. na poljskem dvoru kralja Ladislava IV. Jagielonskega, nad katero je bil le-ta domnevno navdušen, in Aleksandra Kolontaj, ki se je pojavila v vrtincu ruske revolucije in postala veleposlanica na Švedskem, od koder je odšla še v Kanado (Vukadinović 1995, 150), žal pa jima niso sledile druge. Kolontajeva je tudi bila prva ženska, ki je vodila diplomatsko predstavništvo, s svojo inteligentnostjo, očarljivostjo in kulturo pa si je v Stockholmu pridobila veliko naklonjenost.

Ameriška diplomacija je šele po drugi svetovni vojni imenovala svojo prvo veleposlanico – ženo pisnega mogotca, ki je imel veliko zaslug za izvolitev takratnega predsednika, Claro Luce Booth (Čačinovič 1994, 42; Vukadinović 1995, 151), ki je v Rimu povzročila pravo senzacijo. Emancipacijo z množičnim sprejemanjem žensk v diplomatske vrste so, kot na področju politike, začele skandinavske države (Vukadinović 1995, 151), tej praksi pa so v luči

spoštovanja pravic žensk po letu 1975 začele slediti tudi druge države, s čimer se je začel prodor diplomatk.

Vendar predsodki o ženskah v diplomaciji žal še danes niso preseženi, saj se jim še vedno očita, da je zanje težje usklajevati družinsko življenje s poklicnim, pa tudi da so bolj čustvene in iracionalne ter tako popustljivejše pri pogajanjih (*ibid.*). Na srečo v zadnjem času številne ženske s svojimi dejanji izpodbijajo te stereotipe, zato lahko rečemo, da je bil storjen velik korak naprej, saj veleposlanice, ki jih še zmeraj ni veliko, ne vzbujajo več začudenja v javnosti držav, kjer službujejo, na diplomatskih šolah in akademijah pa se pojavlja vse več žensk, kar vzbuja upanje v nadaljnje spremembe na tem področju.

4.3.3 Idealni diplomat

V diplomatski teoriji so se s pojavom 'moderne' diplomacije v poznem 15. stoletju pojavila tudi vprašanja, kot so: kdo in kakšen naj bi veleposlanik bil, kakšno naj bo njegovo družbeno ozadje ter kakšni so principi, katerim naj bi sledil pri svojem delu (Berridge in drugi 2001, 2). Skozi ta vprašanja in razmišljanja nekaterih najpomembnejših piscev skozi stoletja o le-teh bom skušala na naslednjih straneh izpostaviti vrednote, ki so se v posameznih zgodovinskih obdobjih (od renesančne, 'italijanske' diplomacije, preko klasične, 'francoske', pa do obdobja med obema vojnama) pripisovale diplomaciji in diplomatom ter so tako postale sestavni del diplomatske kulture.

Že iz časov pred našim štetjem izhaja indijska modrost o zahtevanih talentih poslanika (Von Uthmann v Čačinovič, 32) – plemeniti rod, govorništvo, spretnost in pripravljenost za delovanje, spretno uporabljanje prijateljskih besed, točno poročanje o videnem ter dober spomin – vendar so za nas bolj pomembnejši pogledi na idealne diplomate od renesanse naprej.

V času renesanse se je izoblikovalo načelo *raison d'état*, ki je pomembno vplivalo na diplomatske metode (Nicolson v Berridge 2001a, 7), njegovo pravo naravo pa je prvi odkril **Niccoló Machiavelli**.⁶² Pogosto ob omembi njegovega imena pomislimo na rek, da cilj

---

⁶² Machiavelli (1469-1527) je bil politik in diplomat na medičejem dvoru v Firencah. Velja tudi za utemeljitelja realizma v politiki. Njegovo najbolj znano delo o politični filozofiji je *Vladar (Il principe)*.

posvečuje sredstvo, vendar pa gre pri tem za pretiravanje, saj je Machiavelli poudarjal tudi, da mora vladar paziti na svoj **ugled**, čeprav so interesi države pomembnejši kot osebna morala (Berridge 2001a, 14). Machiavelli izpostavi pomen 'drže' države, ki »mora biti dovolj močna, da se upira plenilskim pohodom«, in obenem »ne dovolj močna, da bi izzvala morebitne preventivne napade« (Machiavelli v Berridge 2001a, 10). Ker države ponavadi nimajo zadostne vojaške moči, je diplomacija nujno potrebna, šibke države pa se tako ne morejo izogniti **prevaram, trikom in spletkam** (Berridge 2001a, 11).

Pomembno se mu je zdelo vzdrževati pogajanja v znak dobrih odnosov med državama (Berridge 2001a, 16), včasih pa so bila dobrodošla tudi kot sredstvo zavlačevanja. Diplomacija je morala biti tajna, diplomati pa ugledne osebe (Berridge 2001a, 21). Glavne naloge ambasadorja je Machiavelli videl v (1) vzpodbujanju princa, pri katerem je akreditiran, da sledi politikam, ki ustrezajo njegovemu princu, obenem pa sabotirati tiste, ki mu ne ustrezajo; (2) svetovanju svojemu princu o ustreznih politikah; (3) varovanju njegovega ugleda; (4) sodelovanju v uradnih pogajanjih; (5) pridobivanju informacij in poročanju o le-teh domov (Berridge 2001a, 18).

Diplomati so morali poznati svojega princa in ljudi, ki so ga nadzirali, morali so si znati pridobiti visok ugled, še posebej glede integritete, morali pa so tudi biti sposobni presojati informacije, ki so jih pridobili, saj jih je veliko med njimi bilo namenjenh zavajanju. Machiavelli pa se je dobro zavedal, da za izpolnjevanje vseh teh nalog ni zadostovala moč prepričevanja, ampak so ambasadorji potrebovali tudi podporo orožja in denarja ter odločno podporo svoje vlade (Berridge 2001a, 20).

Podobno razmišljanje je zaslediti tudi pri **Guicciardiniju**,⁶³ ki izpostavi odnos diplomatov s princi in njihovo medsebojno zaupanje. Ugotavlja, da lahko princ diplomatu popolnoma zaupa le, če je le-ta razumen in pošten in mu je naklonjen, mora pa biti tudi ustrezno finančno preskrbljen (Berridge 2001b, 34–6). Guicciardini izpostavi tudi pomen občutka za '*timing*', saj bo ponavadi le čas prinesel rezultate. Kot Machiavelliju se tudi njemu zdi pomembna tajnost v pogajanjih, saj brez nje ni pričakovati popuščanja na obeh straneh. Bolj kot Machiavelli poudarja, da je dogovore treba spoštovati, saj bi drugače bila spodkopana **zaupanje in ugled**, kar bi lahko posledično onemogočilo doseganje kakega drugega cilja (Berridge 2001b, 42).

---

⁶³Francesco Guicciardini (1483-1540) je bil italijanski politik, pravnik in zgodovinar.

Vendar tudi on poudari pomen *raison d'état* in ugotavlja, da se je treba včasih zateči tudi k prevaram, ki pa so lahko uporabljene samo v izjemnih primerih, saj bi drugače lahko ogrozile zaupanje in podrle ugled države in princa.

Na tem mestu naj poudarim, da pri omenjenih predstavnikih t.i. italijanske diplomacije (v primerjavi s francosko) ni zaznati tako ostrega prehoda pri vprašanju interesov in morale, kot jima je pripisan, saj sta se tudi Machiavelli in Guicciardini še predobro zavedala pomena ugleda in zaupanja v diplomaciji.

Zagovornik *raison d'état* je bil tudi **Richelieu**,⁶⁴ ki je verjel v **moč razuma nad silo** in je vojno videl kot zadnji izhod. Poudarjal je pomen prestiža in ugleda države – tako njenega moralnega ugleda kot moči, ki so ga simbolno predstavljala stalna predstavništva v tujini (Berridge 2001c, 75). Nujna so se mu zdela trajna (*continuous*) pogajanja,⁶⁵ ki so morala biti vodena od doma, prilagojena situaciji ter tajna (Berridge 2001c, 77). Verjel je celo, da je tajnost duša diplomatskega poklica (Čačinovič 1994, 26).

Za uspešne pogajalce je bilo nujno, da so bili dobro obveščeni, inteligentni in prilagodljivi, morali pa so se tudi zavedati pomena in teže svojih besed ter njihove uporabe v tekstih (Berridge 2001c, 78). Zavedal se je pomena imenovanja pravih pogajalcev – ambasadorjev na prava mesta (Berridge 2001c, 79),⁶⁶ trdil je tudi, da je treba tiste, ki prekoračijo svoja pooblastila, kaznovati.

Menil je, da je treba vzdrževati stalno in široko mrežo diplomatov, ki se vedno trudijo za spravo oz. dogovor, ob tem pa se trudijo svojega princa prikazati čim bolj močnega (Berridge 2001c, 82). Čutil je tudi veliko potrebo po vzdrževanju **ugleda** države in vladarja za vsako ceno, kar je vodilo v nujno spoštovanje dogovorov, pri čemer za razliko od svojih predhodnikov ne dopušča izjem.⁶⁷

---

⁶⁴ Kardinal Richelieu (1585-1642) je bil francoski duhovnik, plemič in politik, od leta 1642 pa premier Ludvika XIII. Pod njegovim vodstvom je prišlo do ustanovitve prvega zunanjega ministrstva.

⁶⁵ Richelieu ni uporabljal besede diplomacija, temveč je govoril o trajnih pogajanjih.

⁶⁶ Prednost je dajal kleru, ki ni imel družin in so posledično njegovi pripadniki imeli manj osebnih interesov.

⁶⁷ Verjel je, da je za princa boljše, da ogrozi lastne interese in interese države, kot pa da prelomi besedo, saj je izguba ugleda hujša od izgube življenja.

Wicquefort,⁶⁸ ki je bil fasciniran nad prakso rezidenčnega veleposlanika, nasprotno trdi, da imajo principi večjo zavezo svojim podanikom, kot pa so obvezani izpolnjevanju sklenjenih sporazumov (Keens-Soper 2001a, 90), čeprav poudarja, da je treba le-te, če je le mogoče, spoštovati. Tudi on priznava pomen *raison d'état*. Meni, da se vse preveč pozornosti v medsebojnih odnosih namenja formi (reprezentaciji, rangu, precedenčnosti, proceduram) namesto vsebini (Keens-Soper 2001a, 94), zato ambasadorja primerja s komikom.

Ambasador mora po njegovem mnenju predstavljati pravo kombinacijo znanja, spretnosti in razumnosti, k temu pa lahko pripomore tudi dobro šolanje (Keens-Soper 2001a, 95), saj najboljšo pripravo na delo za Wicqueforta predstavlja poznavanje zgodovine. Diplomati mora tudi znati nadzorovati svoj temperament in biti potrpežljiv. Ob prirojenih in priučenih lastnostih pa poudarja tudi pomen izkušenj. V diplomaciji, tako kot v politiki, ni nadomestila za pridobljeno zaupanje, ki ga je treba vzdrževati. Diplomati si mora pridobiti **zaupanje** (Keens-Soper 2001a, 96) – tako zaupanje svojega vladarja kot vladarja, pri katerem je akreditiran. Njegove glavne naloge so ohranjanje korespondence med vladarjema, dostavljanje sporočil svojega vladarja ter vzpodbujanje k odgovoru nanj, opazovanje in spremljanje dogajanja na dvoru, kjer je akreditiran, ter varovanje podanikov in interesov svojega vladarja (Keens-Soper 2001a, 99).

Wicquefort ugotavlja, da so dvori prežeti s spletkami, odposlanik pa mora uporabiti svoj šarm, da ne postane del le-teh, ampak jih le opazuje in o njih poroča svojemu vladarju (Keens-Soper 2001a, 99). Z namenom pridobivanja informacij se lahko zateče k darilom, denarni pomoči in drugim vzpodbudam, a če je preudaren, od njih ne bo pričakoval preveč, saj preveč zatekanja k prevaram v pogajanjih vodi do zmede in izgube **zaupanja**, ki je najpomembnejše.

Callieres⁶⁹ je imel veliko skupnega z Wicquefortjem, velikokrat je celo izhajal iz njegovih misli – kot on je tudi Callieres več dal na vsebino kot na obliko.⁷⁰ Verjel je v moč diplomacije, saj je bila zanj vojna strošek in izguba časa (Keens-Soper 2001b, 110–1).

---

⁶⁸ Wicquefort (1606-1682) se je vrsto let gibal po evropskih dvorih. V svojem delu *The Ambassador and his Functions* je podal enega izmed najboljširnejših profilov ambasadorja.

⁶⁹ François de Callières (1645-1717) je bil francoski diplomat. Njegov diplomatski priročnik *The Art of Diplomacy* je v 18. stoletju veljal za priporočeno branje za bodoče diplomate. Nicolson ga ima za najboljši priročnik diplomatske metode, ki je bil kdajkoli napisan.

⁷⁰ Kljub temu pa je priznaval tudi pomembnost pravil in rutine, saj vnašata in ohranjata red v odnosih (Keens-Soper 2001b, 114).

Ugotavljal je, da so, podobno kot vojska, kler in pravniki, tudi diplomati postopoma pridobili svoje lastnosti, položaj in metode dela (Keens-Soper 2001b, 109) ter so sestavljali nekakšen elitni klan ne glede na njihovo nacionalno pripadnost (Vukadinović 1995, 32), bil pa je tudi velik zagovornik profesionalizacije poklica (Keens-Soper 2001b, 113).

Diplomat je po njegovem mnenju moral »imeti um, ki opaza, in intelektualno pronicljivost, da lahko prodre v misli drugih ljudi«, poleg tega mora biti »uren, dober poslušalec, prijazen in prijeten, vedno mora najprej pomisliti in šele nato spregovoriti« (Callieres v Vukadinović 1995, 132). Biti mora tudi pozoren do žensk, nobeni pa ne sme pokloniti srca. Biti mora pogumen, saj zadržan in sramežljiv človek ne more uspešno voditi pogajanj, mora pa biti umirjene narave in pazljivo poslušati celo bedake. Ne sme piti, kartati ali 'tekati za krili'. Poznati mora ustanove in običaje tuje države, sposoben mora biti tudi presoditi stopnjo njene suverenosti (*ibid.*). Govoriti mora številne tuje jezike, ob vsem tem pa se mora znati tudi zabavati.

Callieres je menil, da mora biti šolanje diplomata dolgotrajno. Lastnostim, kot so inteligenca, karakter in temperament, je potrebno dodati še 'navodila' s poudarkom na moderni zgodovini in učenju skozi primere (Keens-Soper 2001b, 114). Potrebna je **inteligenca**, ki zna dogodke umestiti v širši okvir, **racionalnost** ter **izkušnje**, pomembno je tudi poznavanje diplomatskega sistema, saj 'zdrava pamet' ne zadostuje. Tudi Callieres poudarja pomen **zaupanja** in **poštenosti** diplomatov ter vladarjev, vendar se obenem zaveda, da je zaupanje, tudi v odnosih z zavezniki, težko vzdrževati. Diplomat je kot »krmar v morju, ki je vedno nemirno« in v katerem »se mora usmerjati po vetru« (Callieres v Keens-Soper 2001b, 116). Države so tako odvisne od **zvestobe** in **sposobnosti** diplomatov, ki jih krasijo zaupanje, zmernost in dostojanstveno vedenje ter tudi inteligenca. Da lahko resnično predstavlja državo in deluje v njenem imenu, mora diplomat najprej 'nositi dušo' svojega suverena (Keens-Soper 2001b, 117). Callieres je ob vsem tem bil prepričan, da bi bolj administrativno prepričljiv in inteligenten diplomatski kader lahko izboljšal obstoječi red (Keens-Soper 2001b, 120).

Tudi **Satow**⁷¹ je zagovarjal profesionalno diplomacijo (Otte 2001a, 132), za katero je menil, da skupaj z inteligentnim državnštvom lahko ustvari stabilnost in mir na svetu. Menil je, da znanje in praktični nasveti, razen za diplomata začetnika, niso dovolj, saj mora imeti tudi

---

⁷¹ Sir Ernest Mason Satow (1843-1929) je bil britanski diplomat, akademik in japonolog. Njegov diplomatski priročnik *Satow's guide to Diplomatic Practice* še danes velja za enega temeljnih.

bistvene lastnosti, ki se jih ne da podeliti ali se jih naučiti zgolj s prisotnostjo v diplomatski dejavnosti. Satow se v ugotavljanju teh lastnosti nasloni na Callieresove (Otte 2001a, 133) – čvrst karakter, olika, potrpežljivost in samoobvladovanje, ki jim doda še bister in dojemljiv um, zaželeno pa je tudi znanje tujih jezikov.

Nadvse pomembna se Satowu zdi **politična inteligenca**, ki predstavlja sposobnost diplomata, da oceni razvijajočo se situacijo, da loči bistveno od nepomembnega ter razloči potencialne grožnje interesom svoje države. Diplomatska inteligenca torej pomeni stalno ocenjevanje dogodkov in njihovega razvoja z mislijo na te interese, osnovano na natančnem zbiranju in zanašanju na relevantne informacije (Otte 2001a), od diplomata pa zahteva razumnost, sposobnost predvidevanja, inteligenco, prodornost in modrost, brez katerih diplomacija ne more opravljati svoje funkcije kot glavna institucija umirjevanja (*moderating*) mednarodne politike.

Satow ugotavlja, da mora diplomat ob tem biti še nevzkipljiv, dobrega zdravja in izgleda, nadpovprečno inteligenten, imeti iskren karakter ter se izogibati sebičnim ambicijam – skratka biti mora pravi '*gentlemen*' (Otte 2001b, 133–4). Za bolj očitne lastnosti pa Satow uporabi opis Hübnerja (v Otte 2001a, 135), ki ugotavlja, da je diplomacija izredno težaven poklic, ki zahteva veliko samoodrekanja, pripravljenosti za prevzemanje dolžnosti, potrpežljivosti ter včasih tudi poguma. Zato ambasador, ki opravlja svoje delo, ne sme biti utrujen in zdolgočasen, ne sme se zgražati, za sebe mora zadržati čustva in morebitne skušnjave, ne sme komentirati svojih uspehov in neuspehov, ob tem pa mora tudi skrbeti za svoj ugled in biti pozoren do drugih, nad nikomer ne sme vzkipei ter nikoli ne sme izgubiti vedrine, v kriznih situacijah pa se mora obnašati mirno in neomajano ter biti prepričan v svoj uspeh.

Kot nujno za ohranjanje zaupnosti Satow zagovarja tudi tajnost pogajanj, na **zaupanje** pa ob njej vpliva še etična dimenzija, kjer velja poštenje za edini možen pristop (Otte 2001a, 134). Satow je iz tega razloga skeptičen do tajnih služb in kupovanja tajnih podatkov, čeprav se je zavedal, da so del realnosti.

Tudi **Nicolson**,⁷² ki je deloval v medvojnem času, ko je bil ugled diplomatov zmanjšan, saj se jim je pogosto očitalo, da niso uspeli preprečiti prve svetovne vojne, ter se je zato trudil

---

⁷² Sir Harold George Nicolson (1886-1968) je bil angleški diplomat, pisec in politik.

izgubljeni ugled diplomaciji povrniti, se je v svojih delih veliko naslanjal na Callieresa (Otte 2001b, 165). Zanj je najpomembnejšo lastnost diplomata predstavljala **moralna integriteta** (Nicolson 1988, 58), ob tem pa kot nujne vrline našteva še resnicoljubje, pri čemer ostro zavrača Machiavellijevo mnenje, da nepoštenost drugih opravičuje lastno nepoštenje, natančnost, pri čemer kritizira diplomate, da svojega mnenja vse prevečkrat raje sploh ne izrazijo, ker se bojijo zmote, mirnost, potrpežljivost in sposobnost samoobvladovanja ter skromnost (Nicolson 1988, 58–66), kot zadnjo pa dodaja še **zvestobo**, v prvi vrsti do vlade, ki ji služi.

Da lahko ustrezno predstavlja svojo državo v tujini, Nicolson podobno kot Satow meni, da mora diplomat razumeti državo, v katero je bil poslan, biti mora sposoben zaznati njene ambicije in interese ter morebitne grožnje interesom lastne države. Mora biti tudi človek trezne presoje, ne sme izkrivljati dejstev in imeti predsodkov. Kljub temu pa mu ni treba biti lokalni strokovnjak, niti mu ni treba govoriti težkega lokalnega jezika, saj je njegova vloga, da »sodi in odloča z namenom, da kar najboljše svetuje svoji vladi« (Nicolson v Otte 2001b, 167), zato mora biti tudi kar se da nepristranski.

Vidimo torej lahko, da se bistvene vrednote in vrline, potrebne za delovanje diplomatov in ob tem tudi diplomacije same, skozi stoletja niso bistveno spremenile. K vsem naštetim kvaliteta posameznika bi v luči sprememb, ki jih je diplomacija doživljala v zadnjem stoletju, lahko dodali le še vse pomembnejšo sposobnost komuniciranja z mediji in javnostjo (Osolnik 1998, 137). Najlepše kvalitete 'svojega' idealnega diplomata (oz. diplomatista) povzame Nicolson v svojem priročniku:

Resnica, natančnost, mirnost, potrpežljivost, samoobvladovanje, skromnost in zvestoba. To so tudi lastnosti idealne diplomacije.

»Ampak,« bi bralec lahko ugovarjal, »pozabili ste na inteligenco, znanje, bistrost, razumnost oz. razsodnost, gostoljubnost, šarm, delavnost, pogum in celo taktnost.« Nisem jih pozabil. Jemljem jih za samoumevne (Nicolson 1998, 67).

Prav ta samoumevnost kaže na ponotranjenost vrednot diplomatske kulture. Pri vseh piscih, tudi pri tistih iz časa italijanske diplomacije, je kljub priznavanju *raison d'état* ogromno poudarka na ugledu, ki so si ga tako diplomati kot tudi države same lahko pridobili le z

integriteto. Le-ta pa je predstavljala osnovo za gradnjo medsebojnega zaupanja, brez katerega si diplomatskega poklica ni mogoče predstavljati. Diplomacija (in s tem njeni predstavniki) je v prvi vrsti v službi države (oz. njenega suverena), zato so zanjo potrebni razumni in inteligentni posamezniki, ki so sposobni pridobiti relevantne informacije in so na njihovi podlagi sposobni razumeti in razlagati razmere v tuji državi. Tako je jasno, da diplomat ne more biti vsakdo, ampak so za to potrebne določene kvalitete, še bolj pa določene priprave – šolanje ter izkušnje. Prav zaradi tega se je skozi stoletja vse bolj izoblikovala tendenca po profesionalizaciji diplomacije, ki se je postopoma tudi udejanjila, kar pa je še dodatno vodilo k občutku medsebojne povezanosti, ki ga je omenjal že Callieres.

4.3.4 Biti diplomat

Neumann (2004, 1) ugotavlja, da biti diplomat pomeni »žonglirati s tremi različnimi narativami (*narratives*) samega sebe« (*ibid.*). V svoji analizi diplomata⁷³ razvije tri skripte (*scripts*). Prvi dve izhajata iz opredelitve Charlesa Taylorja v njegovem delu *Sources of the self* in iz splošnega zahodnega diskurza, iz katerega izhaja tudi diplomatski diskurz sam. Prva, birokratska skripta, se tako navezuje na vsakdanje življenje, druga pa je herojska oz. karierna skripta. Med seboj se prepletata, lahko pa pride tudi do 'preizpolnjevanja' ene izmed njih, kar se nujno zgodi na račun druge (Neumann 2004, 4). Med njima je tudi mogoče zaznati hierarhijo, saj se herojska skripta pojavlja kot dominantna, birokratska pa ji je podrejena (Neumann 2004, 9). Diplomati se poskušajo distancirati od termina birokracija in birokratski, v čemer se razlikujejo od večine drugih javnih uslužbencev (Neumann 2004, 11).

Neumann (2004, 15) tema dvema skriptama doda še tretjo – skripto 'skromnega mediatorja', ki je lastna samo diplomatom. Diplomati se ne pogajajo v svojem imenu, saj v pogajanjih zastopajo svojega ministra, ministrstvo, vlado ali državo, ta njihova vloga pa se v spreminjajočem se svetu spreminja, saj njihovo vlogo predstavljanja v nekaterih situacijah prevzemajo drugi – novinarji, trgovci, humanitarni delavci, turisti, svetovalci, študenti in drugi (Neumann 2004, 16). Ob zmanjševanju pomena reprezentativne vloge in s tem naloge predstavljanja države se manjša tudi naloga zbiranja informacij, ki jo prav tako prevzemajo drugi, diplomatom pa ostaja pomen naloge pogajanj, ki se prav tako spreminja, saj diplomati postajajo mediatorji – posredniki v pogajanjih, za katere je pomembna taktika pogajanj – in ne

---

⁷³ Neumann je analizo oblikoval skozi delo na norveškem Ministrstvu za zunanje zadeve.

pogajalci, za katere so pomembni strateški vidiki pogajanj (Neumann 2004, 17). V pogajanjih je torej vse bolj pomembno samo dejanje pogajanj in manj priprave na le-te, vloga diplomata pa je biti skromen in ne izstopati. Vendar je za diplomata to več kot le vloga, saj pride do njene internalizacije (Neumann 2004, 18), zato lahko o njej govorimo kot o skripti.

Biti diplomat je torej »delati, kar je od tebe pričakovano glede na to, kar je priznано kot birokratska skripta, ki pa se dejansko imenuje drugače; obvladovati izmenična nomadska potovanja, delovna mesta v tujini, ki so omejena od doma, na tak način, da te nadrejeni povišajo in se pokažeš kot karierni diplomat, vreden svojega imena«, obenem pa je treba tudi »vključiti mediacijsko funkcijo do te mere, da se ne poženeš v akcijo, dokler ni s strani tistih, v imenu katerih se pogajaš, odločeno, da je le-ta nujna« (Neumann 2004, 20). Odgovor na vprašanje, kaj pomeni biti diplomat, moramo tako iskati v načinu, kako so te tri skripte medsebojno prepletene, in ne le v eni izmed njih.

Za diplomate je značilna zanimiva tripartitna delitev družbenega na privatno, osebno in javno (Neumann 2004, 21), lahko bi rekli, da imajo tudi 'zaodrje', ki je bolj odmaknjeno in težje dostopno kot pri 'ne-diplomatih' (Neumann 2004, 22). Biti diplomat torej pomeni »združevati vrsto praks (kot na primer kako napisati sporočilo, ki je osebno, a ne predstavlja preloma z državno prakso)« (*ibid.*) in biti skromen, a le v smislu pozicije mediatorja, tretje osebe med dvema stranema. Vendar v primeru, da svojo vlogo 'preizpolnjuje', obstaja nevarnost, da diplomat ostane brez dostopa do svojega 'zaodrja'.

4.4 DIPLOMATSKA KULTURA DANES IN V PRIHODNJE

Danes je diplomacija določena z mednarodnim pravom in prakso, strukture, skozi katere države urejajo zunanje odnose, tako bilateralne kot multilateralne, pa so standardizirane, zato lahko rečemo, da institucije in proces oblikujejo svoj, diplomaciji in diplomatskemu poklicu lasten vzorec (Rana 2004, 381), pri profesionalnih diplomatih in njihovih institucijah pa lahko najdemo neke skupne značilnosti, ki oblikujejo diplomatsko kulturo. Le-ta se danes sooča z novimi okoliščinami.

V zadnjih desetletjih se je število držav povečalo, to pa je vplivalo na večjo kulturno raznolikost v diplomaciji – oblačilih, delovnih jezikih in načinih obnašanja (*ibid.*). Diplomati

so bolj naravni in bolj pogosto izražajo svojo individualnost, medkulturne študije pa tudi v diplomaciji postajajo vse pogostejše. Kljub temu lahko govorimo o skupnih vrednotah, ki so skrite 'pod površjem', začeni s profesionalno in osebno integriteto ter sposobnostjo pridobitve sogovornikovega zaupanja, ki še vedno ostajata temelj diplomatskega poklica, ne glede na to, od kod diplomat prihaja. Govorimo torej lahko o zunanji raznolikosti in notranji homogenosti.

Vstop številnih akterjev v mednarodne odnose je vodil do oblikovanja kulture, ki mora biti nujno bolj odprta in dostopna kot je bila do sedaj (Rana 2004, 382). Dejavnosti in relativno avtonomen pristop teh državnih, privatnih in družbenih akterjev v diplomatskem procesu so diplomate prisilili v učenje novih veščin, med katerimi je vsekakor ena izmed najpomembnejših komuniciranje z javnostjo (Osolnik 1998, 137). Tako ob tradicionalnih profesionalnih diplomatih (oz. diplomatistih) najdemo tudi nove 'para-diplomate' (Rana 2004, 382), ki jih prvi ne sprejemajo ravno z odprtimi rokami (Bučar 2007, 868).

Na preoblikovanje diplomacije je vplivala tudi regionalna diplomacija, ki skozi proces unifikacije v primeru Evropske unije in njenih diplomatov (glej Monar 2000; Duke 2004) ter pospešenega dialoga znotraj Organizacije ameriških držav vodi do številnih srečanj med diplomati različnih regij (Rana 2004, 382), ob tem pa delno tudi vzpodbuja tekmovanje med njihovimi 'regionalnimi diplomatskimi stili' (glej Hurrell, 2004), ki ponavadi medsebojno vplivajo drug na drugega.

Države, predvsem razvite, vse več pristojnosti predajajo na medvladne organizacije (Langhorne 2004b, 333), s čimer se vzpostavlja občutek, da države ne potrebujejo več diplomatske službe, kot so jih imele do zdaj, temveč je le-to treba reformirati.⁷⁴ Zaenkrat v tem procesu prednjači Evropa z razvojem Evropskega diplomatskega programa (glej Duke 2004, 321–8; Pirnat 2008, 57, 58–83), vendar se ji postopoma pridružujejo tudi druge regije.⁷⁵

Pri opisovanju diplomatske kulture se moramo zavedati tudi, da v teoriji opisujemo ideal, ki pa v dejanski diplomatski praksi ne obstaja. Kljub temu lahko izluščimo nekaj glavnih značilnosti diplomatske kulture danes (Rana 2004, 383–4):

---

⁷⁴ Sharp (1998, 59–88) meni, da se s tem zamegljuje tudi osrednjo vlogo diplomatov – vlogo predstavljanja držav.

⁷⁵ Hurrell (2004) se npr. ukvarja z mednarodno družbo in diplomatsko kulturo na južnoameriškem kontinentu, bolj natančno pa razišče razvoj in spreminjanje diplomatske kulture v Braziliji (Hurrell 2004, 5–14).

- je kultura, ki je namenjena upravljanju mednarodnih odnosov, od bilateralnih in regionalnih pa vse do globalnih, zato ni možna brez **medkulturne dimenzije**;
- njeno bistvo ostajajo **komunikacija, pogajanja in preseganje nasprotij**, zato je pragmatična in se osredotoča na tisto, kar je mogoče doseči, zato je usmerjena v vzpodbujanje sklepanja kompromisov;
- ker živimo v svetu, ki mu dominirajo globalizacija, številni državni in privatni subjekti ter večstopenjski dialog med državami, je glavna naloga diplomacije **iskanje sinteze in medsebojnih povezav** med njimi, kar za diplomate pomeni, da morajo postati 'splošni specialisti', da v iskanju nacionalnih interesov lahko najdejo povezave med oddaljenimi subjekti;
- pri tem je pomemben **postopen pristop**, osredotočen na dolgoročne cilje. Vsak posameznik v diplomatskem procesu predstavlja del celote in se mora te svoje vloge zavedati;
- nikakor pa ne smemo pozabiti na **vse večji vpliv javnega mnenja**, ki v diplomacijo vnaša dvostranski dialog z javnostjo, ta postaja pomemben akter zunanje politike.

Vloga diplomacije v dandanašnjem svetu se torej spreminja, ob tem pa se spreminja tudi profil in vloga profesionalnih diplomatov. Skladno z dinamiko sprememb v svetu, narekovanih s strani globalizacije na čelu z napredkom tehnologije, kar odpira nove dimenzije prostora in časa (Jazbec 2007, 889–90), lahko govorimo tudi o pospešeni dinamiki sprememb v diplomatskem poklicu. Diplomati se morajo prilagajati na razširjeno vsebino in obliko diplomatske prakse ter s tem na večanje števila metod delovanja in širjenje vsebin, s katerimi se diplomacija ukvarja.

Vendar kljub vsemu bistvo diplomacije ostaja funkcija komunikacije, posredovanja med dvema stranema, ki se jo lahko gradi le na medsebojnem zaupanju. Zaupanje tako ostaja vse od svojih začetkov temelj diplomatskih odnosov in s tem diplomatske kulture. Omenjene spremembe zato, kot je ugotovil že Hadley Bull (1995, 166–72), ne pomenijo zmanjšane vloge profesionalnega diplomata, ampak le spremenijo način njegovega dela. Diplomacija tako ohranja osrednjo vlogo pri vzdrževanju svetovnega reda.

5 ZAKLJUČEK

Skozi celotno nalogo sem se trudila raziskati pojem diplomatske kulture in poiskati odgovor na vprašanje: *»Ali in kako je mogoče v diplomatski skupnosti razumeti obstoj samostojne diplomatske kulture?«* Ugotovila sem, da lahko govorimo o celoti idej, vrednot in praks, ki so med diplomati globoko ukoreninjene, pogosto se o njih ne dvomi in se jih jemlje kot samoumevne, zato je odgovor na vprašanje pritrdilen – znotraj diplomatske skupnosti je mogoče govoriti o obstoju diplomatske kulture.

Diplomati ob tem ostajajo primarno pripadniki lastnih, nacionalnih kultur, del diplomatske kulture pa postanejo skozi opravljanje svojega dela. Vendar je diplomatska kultura več kot organizacijska ali profesionalna kultura – diplomati svojemu poklicnemu svetu ne le služijo, ampak ga tudi pomagajo soustvarjati. Diplomati so posredniki med dvema svetovoma, ki se ju ne trudijo zblížati, temveč zgolj opravljajo funkcijo posredovanja med njima, to svojo edinstveno funkcijo pa skozi svoje delo ponotranjijo.

V praksi je diplomatska kultura postala široko sprejeta s strani vseh držav mednarodnega sistema, vseh mednarodnih institucij in tudi s strani mnogih 'nedržavnih' posameznikov in skupin. Predstavlja norme in normativni okvir diplomacije, ki vključuje kompleksno celoto norm – eksplicitnih v institucijah, pa tudi vrsto implicitnih v idejah in vrednotah.

Kljub temu je sam koncept v teoriji mednarodnih odnosov relativno nov. Izhaja iz ideje angleške šole mednarodnih odnosov o mednarodni družbi. Hedley Bull o diplomatski kulturi govori kot o skupni zalogi idej in vrednot, ki predstavljajo del širše mednarodne politične kulture. Najočitnejši simbol diplomatske kulture je skozi svoje običaje in ceremonije diplomatski zbor, ki obenem potrjuje tudi obstoj mednarodne družbe. Zbor ima raznoliko nacionalno (in osebno) sestavo, kljub temu pa izoblikuje in predstavlja enotno in povezano skupnost s skupnimi profesionalnimi vlogami in obveznostmi, ki je vezana na stalne univerzalne standarde mednarodne skupnosti, s tem pa tudi na principe diplomatske kulture.

Če se tukaj navežem še na naše drugo zastavljeno vprašanje: *»Kako je ta diplomatska kultura povezana s širšo mednarodno politično kulturo?«*, lahko torej ugotovimo, da je diplomatska kultura sestavni del širše mednarodne politične kulture, po Bullu intelektualne in moralne

kulture, ki določa odnos do sistema držav s strani družb držav, ki ga sestavljajo. Preko sprememb, ki smo jim v zadnjem času v diplomaciji priča, lahko ugotovimo tudi, da se z večanjem števila držav in večjo raznolikostjo vključenih akterjev ter s širjenjem tematike okvir diplomatske kulture širi, le-ta pa se razvija in postaja vse kompleksnejša.

Zgodovinski pregled diplomacije in diplomatskega poklica je pokazal, da se je diplomatska kultura razvijala kot sestavni del diplomacije in posledično mednarodne skupnosti. S tem sem potrdila hipotezo in ugotovila, da **razvoj mednarodnih odnosov in mednarodne skupnosti je vplival na izoblikovanje diplomatske kulture**. Skozi postopen razvoj diplomacije smo lahko opazovali razvijanje vse močnejšega občutka povezanosti med diplomati in postopno oblikovanje diplomatske kulture.

O zametkih diplomatske kulture tako lahko govorimo že s prvimi diplomati, ki so bili posredniki med dvema svetovoma, in so vse bolj sledili določenim nenapisanim navadam ter pravilom, sčasoma pa se je njihovo delovanje ustalilo znotraj določenih praks. Diplomatski poklic se je institucionaliziral s 15. stoletjem v podobi rezidenčnega veleposlanika, oblikoval se je diplomatski zbor, postopoma je prišlo tudi do kodifikacije diplomatske prakse, vse to pa je pomembno vplivalo na izoblikovanje že omenjenega občutka medsebojne povezanosti. Tako se je diplomatska kultura razvijala v skladu z vse kompleksnejšimi mednarodnimi odnosi, ob tem pa tudi sama postajala vse kompleksnejša. Skladno z vse hitrejšim tempom sprememb v svetu, ki jih narekuje globalizacija, je tudi dinamika sprememb v diplomaciji vse hitrejša.

Velike spremembe so v mednarodne odnose vnesle mednarodne organizacije, povečalo se je število držav, naraslo je tudi število drugih akterjev, povečal se je vpliv javnega mnenja, obenem pa se je razširilo področje delovanja. Vse to je močno vplivalo na diplomatsko kulturo, ki je postala bolj odprta, multikulturalna, vanjo se vključuje vse več subjektov, ki so predvsem strokovnjaki in niso profesionalni diplomati, kar pomeni tudi, da diplomatska dejavnost ni več izključno v rokah diplomatov. Utrdilo se je zavedanje o potrebi po šolanju in pripravi na diplomatski poklic, saj se le-ta mora nenehno prilagajati na nove okoliščine.

Na preoblikovanje diplomacije je vplivala tudi regionalna diplomacija, saj države vse več pristojnosti predajajo medvladnim organizacijam. Ob tem se pojavlja potreba po reformaciji diplomatske službe, saj je države v obliki, kakršna je bila do zdaj, ne potrebujejo več. Skozi

proces unifikacije (v primeru Evropske unije) ter pospešenega dialoga znotraj regijskih organizacij, zaradi česar prihaja do številnih srečanj med diplomati različnih regij, kar delno vzpodbuja tudi tekmovanje med različnimi 'regionalnimi diplomatskimi stili', ki tudi medsebojno vplivajo drug na drugega, prednjači Evropa, vendar se ji postopoma pridružujejo tudi druge regije.

Tu se ponuja tudi odgovor o pravilnosti zadnje postavljene trditve, da *je znotraj 'svetovne' diplomatske kulture možno zaslediti tudi posamezne 'subkulture', ki se izoblikujejo v posameznih regijah na podlagi kultur držav, pripadajočih tem regijam.* Odgovor je torej pritrdilen, vendar je treba dodati, da temu ni bilo vedno tako. Tradicionalna diplomatska kultura se je razvila na podlagi zahodnoevropske tradicije, zato se je tudi diplomatska kultura razvijala v duhu le-te in v posameznih obdobjih prevzemala tudi elemente kultur vodilnih držav znotraj mednarodne skupnosti (izpostavimo lahko na primer francosko), s širjenjem mednarodne skupnosti pa so jo postopoma sprejemale in prevzemale tudi ostale države sveta. Preko tega dejstva je možno pojasniti tudi izključenost žensk iz diplomatskega poklica v preteklosti, kar se z emancipacijo žensk in s postopnim spreminjanjem njihovega položaja v družbi k sreči spreminja. O bolj odprti in multikulturni diplomatski kulturi lahko torej govorimo šele v okviru sprememb v mednarodni skupnosti po drugi svetovni vojni.

Zaključimo lahko, da se vloga diplomacije v dandanašnjem svetu torej spreminja skladno z dinamiko sprememb v svetu, ob tem pa se spreminjata tudi profil in vloga profesionalnih diplomatov. Diplomati se morajo prilagajati na razširjeno vsebino in obliko diplomatske prakse, večjo kompleksnost vključenih subjektov ter na vse hitrejše spremembe v svojem delovnem okolju, ki jih narekuje globalizacija. Vendar se kljub vsemu naštetemu vloga diplomatov v mednarodni skupnosti ne zmanjšuje, ampak le spreminja. Bistvo diplomacije ostaja funkcija komunikacije in posredovanja ter gradnje odnosov med dvema svetovoma, ki se skozi ta odnos ne spreminjata in ohranjata svoje medsebojne razlike. Tak odnos pa se lahko gradi le na medsebojnem zaupanju, ki vse od svojih začetkov predstavlja temelj diplomatskih odnosov in diplomatske kulture.

6 LITERATURA

- Anderson, Matthew Smith. 1993. *The Rise of Modern Diplomacy, 1450–1919*. London in New York: Longman.
- Benko, Vladimir. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: FDV.
- 1998. Mesto in funkcije diplomacije v razvoju mednarodne skupnosti. V *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 39–58. Celovec: Drava.
- 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
- Berger, Peter L. 2000. Four Faces of Global Culture. V *Globalization and the challenges of a new century: a reader*, ur. Patric O'Meara, Howard D. Mehlinger in Matthew Krain, 419–27. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Berridge, Geoff R. 1995. *Diplomacy: Theory and Practice*. London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.
- 2001a. Machiavelli. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 7–32. Hampshire in New York: Palgrave.
- 2001b. Guicciardini. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 33–49. Hampshire in New York: Palgrave.
- 2001c. Richelieu. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 71–87. Hampshire in New York: Palgrave.
- , Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, ur. 2001. *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*. Hampshire in New York: Palgrave.
- Bolewski, Wilfried. 2007. *Diplomacy and International Law in Globalized Relations*. Berlin in New York: Springer.
- 2008. Diplomatic Processes and Cultural Variations: The Relevance of Culture in Diplomacy. *Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* (Winter/Spring): 144–60.
- Brglez, Milan. 1998. Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava. V *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 39–58. Celovec: Drava.
- Bull, Hedley 1995. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London in Hampshire: Macmillan Press.

- Bučar, Bojko. 2007. Spremembe diplomacije v XXI. stoletju. *Teorija in praksa* 44 (6): 862–76.
- Bučar, Matija. 2009. *Kulturna diplomacija Republike Slovenije*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Cohen, Raymond. 1997. *Negotiating Across Cultures: International Communication in an Interdependent World*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Constantinou, Costas M. 2004. Diplomatic Representation ... or Who Framed the Ambassadors? V *Diplomacy, Volume I: Theory of Diplomacy*, ur. Christer Jönson in Richard Langhorne, 305–26. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.
- Čačinovič, Rudi. 1994. *Slovensko bivanje sveta: razvoj in praksa diplomacije*. Ljubljana: ČZP Enotnost.
- Činkole, Eva. 2006. *Slovenski protokol in slovenska kultura*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Debeljak, Aleš, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja. 2002. *Cooltura: uvod v kulturne študije*. Ljubljana: Študentska založba.
- Delaney, Carol. 2004. *Investigating Culture: An Experiential Introduction to Anthropology*. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell Publishing Ltd.
- Dembinski, Ludvik. 1988. *The modern law of diplomacy: external missions of states and international organizations*. Dordrecht, Boston in Lancaster: M. Nijhoff.
- Der Derian, James Arthur. 1987. *On Diplomacy: A Genealogy of Western Estrangement*. Oxford in Cambridge: Basil Blackwell.
- 1996. Hedley Bull and the Idea of Diplomatic Culture. V *International Society after the Cold War: Anarchy and Order Reconsidered*, ur. Rick Fawn in Jeremy Larkins, 84–100. London: Macmillan.
- Duke, Simon W. 2004. Preparing for European Diplomacy? V *Diplomacy, Volume III: Problems and issues in contemporary diplomacy*, ur. Christer Jönson in Richard Langhorne, 312–30. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (Vienna Convention on Diplomatic Relations)*, sprejeta 18. septembra 1961, v veljavi od 24. aprila 1964, 500 U.N.T.S. 95. Dostopno v *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 194–206. Celovec: Drava.
- Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (Vienna Convention on Consular Relations)*, sprejeta 24. aprila 1963, v veljavi od 19. marca 1967, 500 U.N.T.S. 95. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf (20. avgust 2009).
- Feltham, Ralph George. 1994. *Diplomatic Handbook (6th ed.)*. London in New York: Longman.

- Foreign Service Institute. 2005. *Protocol for the Modern Diplomat*. Washington, DC: U.S. Department of State, Transition Center. Dostopno prek: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/state/protocol_for_diplomats.pdf (20. avgust 2009).
- Godina, Vesna V. 1998. *Antropološke teorije: Izbrana poglavja iz zgodovine antropoloških teorij*. Ljubljana: FDV.
- Griswold, Wendy. 2004. *Culture and Societies in a Changing World*. Thousand Oaks, London in New Delhi: Sage Publications.
- Grobovšek, Bojan. 2000. *Homo diplomaticus slovenicus*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Hamilton, Kieth in Richard Langhorne. 1995. *Practice of diplomacy: It's evolution, theory and administration*. London in New York: Routledge.
- Harper, Douglas. 2001. *Online Etymology Dictionary*. Dostopno prek: <http://www.etymonline.com/index.php> (23. avgust 2009).
- Hawkesworth, M. E. in Maurice Kogan, ur. 1992. *Encyclopedia of government and politics*. London in New York: Routledge.
- Hofstede, Geert. 2004. Diplomats as Cultural Bridge Builders. V *Intercultural Communication and Diplomacy*, ur. Hannah Slavik, 25–38. Malta in Geneva: DiploFoundation.
- Hudson, Valerie M., ur. 1997. *Culture & Foreign Policy*. London in Boulder: Lynnee Rienner Publishers.
- Huntington, Samuel P. 2005. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Simon & Schuster.
- Hurrell, Andrew. 2004. "Diplomatic Culture in the Developing World: The Case of Brazil". Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Le Centre Sheraton Hotel, Montreal, Quebec, Canada, Mar 17, 2004. Dostopno prek: http://64.112.226.69/one/isa/isa04/index.php?click_key=1 (17. maj 2008).
- Jandt, Fred E. 2004. *An Introduction to Intercultural communication: Identities in a Global Community*. Thousand Oaks, London in New Delhi: Sage Publications.
- Jasper, James M. 2005. Culture, Knowledge, Politics. V *The handbook of political sociology: states, civil societies, and globalization*, ur. Thomas Janosk, 115–34. New York: Cambridge University Press.
- Jazbec, Milan, ur. 1998. *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*. Celovec: Založba Darava.
- 2007. Postmoderna diplomacija. *Teorija in praksa* 44 (6): 877–95.
- Jönsson, Christer. 2003. Diplomacy, Bargaining and Negotiation. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse-Kappen in Beth A. Simmons, 212–32. London, Thousand Oaks, Calif. in New Delhi: Sage Publications.

- Južnič, Stane. 1989. *Politična kultura*. Maribor: Obzorja.
- Kappeler, Dietrich. 2004. The Birth and Evolution of a Diplomatic Culture. V *Intercultural Communication and Diplomacy*, ur. Hannah Slavik, 353–9. Malta in Geneva: DiploFundation.
- Keens-Soper Maurice. 2001a. Wicquefort. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 88–105. Hampshire in New York: Palgrave.
- 2001b. Callieres. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 106–24. Hampshire in New York: Palgrave.
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York (etc.): Simon & Schuster.
- Kržič, Anja. 2004. *Organizacijska kultura v podjetju KZ Krka z.o.o. Novo Mesto*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Kimmel, Paul R. 1994. Cultural perspectives on international negotiations (Constructive Conflict Management: An Answer to Critical Social Problems?) *Journal of Social Issues*, 50 (1). Dostopno prek: <http://www.wpunj.edu/irt/courses/soc399/kimmel.htm> (6. november 2008).
- Kymlicka, Will. 1996. *Multicultural citizenship*. Oxford: Clarendon Press.
- Langhorne, Richard. 1998. History and the Evolution of Diplomacy. V *Modern Diplomacy*, ur. Jovan Kurbalija, 147–62. Malta: The Mediterranean Academy of Diplomatic studies.
- 2004a. The Regulation of Diplomatic Practice: The Beginnings to the Vienna Convention on Diplomatic Relations, 1961. V *Diplomacy, Volume II – History of Diplomacy*, ur. Christer Jönson in Richard Langhorne, 316–33. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage.
- 2004b. Current Developments in Diplomacy: Who are Diplomats now? V *Diplomacy, Volume III – Problems and issues in contemporary diplomacy*, ur. Christer Jönson in Richard Langhorne, 331–42. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage.
- Lipužič, Jasna. 2008. *Diplomatki protokol: koncepti, metode in prakse*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura: političnost morale*. Ljubljana: FDV.
- Mark, Simon. 2009. *A Greater Role for Cultural Diplomacy*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Discussion Papers in Diplomacy.
- Monar, Jörg. 2000. The Case for a European Diplomatic Academy. *European Foreign Affairs Review* 5/3 (1). Dostopno prek: <http://campus.diplomacy.edu/lms/pool/Trigona/European.htm> (8. november 2008).
- Morgenthau, Hans J. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.

- Murden, Simon. 2008. Culture in world affairs. V *The globalization of world politics: An introduction to international relations*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owen, 374–89. New York: Oxford University Press.
- Neumann, Iver B. 2002. *The English School and Diplomacy*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Discussion Papers in Diplomacy.
- 2004. "To be a diplomat". Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Le Centre Sheraton Hotel, Montreal, Quebec, Canada, Mar 17, 2004. Dostopno prek: http://64.112.226.69/one/isa/isa04/index.php?click_key=2 (20. maj 2008).
- Nicolson, Sir Harold. 1988. *Diplomacy*. Washington D.C.: Institute for the Study of Diplomacy, Georgetown University.
- Osolnik, Marjan. 1998. Diplomacija kot poklic. V *Diplomacija in Slovenci. Zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 39–58. Celovec: Drava.
- Otte, T.G. 2001a. Satow. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 125–50. Hampshire in New York: Palgrave.
- 2001b. Nicholson. V *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, ur. Geoff R. Berridge, Maurice Keens-Soper in Thomas G. Otte, 151–80. Hampshire in New York: Palgrave.
- Oxford English Dictionary. 2000. *Oxford English Dictionary, Online edition*. Oxford: Oxford University Press (elektronski vir).
- Pettman, Ralph. 2000. *Commonsense constructivism or The making of world affairs*. Amonk in London: M.E. Sharpe.
- Pirnat, Žiga. 2008. *Prispevek evropskega diplomatskega programa k oblikovanju identitete evropske diplomacije*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Podjed, Dan, Tonja Blatnik in Sonja Šmuc, ur. ND. *Medkulturni vodnik: Spletni poslovni priročnik za srečanja s tujimi ljudmi in navadami*. Dostopno prek: <http://www.zdruzenje-manager.si/si/publikacije-dokumenti/vodnik/> (21. avgust 2009).
- Potemkin, V. P., ur. 1947. *Zgodovina diplomacije: Prvi zvezek*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Pregovnik, Maja. 2006. *Organiziranost protokolarne službe v Republiki Sloveniji: priprava in izvedba protokolarnega dogodka*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Reeves, Julie. 2004. *Culture and international relations: narratives, natives, and tourists*. New York: Routledge.
- Satow, Sir Ernest. 1979. *Satow's Guide to Diplomatic Practice*. London in New York: Longman.

- Schneider, Cynthia P. 2004. *Culture Communicates: US Diplomacy that Works*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Discussion Papers in Diplomacy.
- Sharp, Paul. 1998. Who Needs Diplomats? The Problem of Diplomatic Representation. V *Modern Diplomacy*, ur. Jovan Kurbalija, 59–94. Malta: The Mediterranean Academy of Diplomatic studies.
- 2004. The Idea of Diplomatic Culture and its Sources. V *Intercultural Communication and Diplomacy*, ur. Hannah Slavik, 361–79. Malta in Geneva: DiploFoundation.
- Simoniti, Iztok. 1995. Sodobna realistična misel. V *Politika med narodi: borba za moč in mir*, Hans J. Morgenthau, 3–49. Ljubljana: DZS.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2005. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- Snoj, Marko. 2003. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Sofer, Sasson. 2007. The Diplomatic Corps as a Symbol of Diplomatic Culture. V *The Diplomatic Corps as an Institution of International Society*, ur. Paul Sharp in Geoffrey Wiseman, 31–8. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.
- Stankovič, Peter. 2002. Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, 11–70. Ljubljana: Študentska založba.
- Swartz, Mark J. 2001. On the Substance and Uses of Culture's elements. *Cross-Cultural Research* 35 (2): 179–200.
- Šterk, Karmen. 1998. *O težavah z mano*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- 2001. Najsi je znanost, a v njej je metoda ali o naravi antropologove vednosti. V *Antropologija časa: kulturne konstrukcije časovnih zemljevidov in podob*, Gell Alfred, 323–41. Ljubljana: Študentska založba.
- Šumberová, Monika. 2007. "Investigating the Idea of Diplomatic Culture". Paper presented on the 6th Pan-European Conference on International Relations in Turin (12. – 15. september 2007). Dostopno prek: http://archive.sgir.eu/uploads/Monika-Diplomatic_culture_Sumberova.pdf (8. junij 2009).
- Tašner, Tanja. 2008. *Koncept organizacijske kulture in njenih elementov*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Tomc, Gregor. 1994. *Profano: kultura v modernem svetu*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.
- Tylor, Edward Burnett. 1994. *Primitive Culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom*. London: Routledge in Thoemmes.
- Vukadinović, Radovan. 1995. *Diplomacija: Strategija političnih pogajanj*. Ljubljana: Arah consulting.

Wiseman, Geoffrey. 2004. "Diplomatic Culture and the New American Empire". Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Le Centre Sheraton Hotel, Montreal, Quebec, Canada, Mar 17, 2004. Dostopno prek: http://64.112.226.69/one/isa/isa04/index.php?click_key=1 (17. maj 2008).

--- 2005. Pax Americana: Bumping into Diplomatic Culture. *International Studies Perspectives* 6 (2005): 409–30.

Zakrajšek, Marija. 2004. *Vpliv informacijsko-telekomunikacijskih tehnologij na diplomacijo*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, FDV.